

بسمه تعالی

دانشگاه فرهنگیان

پردیس علامه طباطبائی اردبیل (برادران)

راهنمای اقدام پژوهی، پژوهش در عمل

کاری از واحد پژوهش

برگرفته از سایت:

www.mrar1400.persianguig.com/research4/cd/learn.pdf/dl

بهمن ماه ۱۳۹۴

آشنایی کلی با اقدام پژوهی

حوزه عمل و هدف اقدام پژوهی:

اقدام پژوهی یک فعالیت علمی و پژوهشی است که توسط هر فردی که در حوزه ای به کار مشغول است ، ممکن است انجام پذیرد.

يك كارگر در محيط كاري، جهت بهبود شرايط كاري، اصلاح فرايند فعاليتها، ارتقاي بهره وري بخش خود، با رعايت دقت و تفكر و حسن تدبير، دست به فعاليتي مي زند كه تغيير وضع موجود و تبديل آن به وضع مطلوب، محسوس و قابل گزارش است. اين فعاليت او يك "اقدام پژوهي" است. يك مدير، با مشاهده يك معضل اداري ، با اندیشه و تدبير، در رفع آن به تلاش و فعاليت مي پردازد و نتيجه عمل او منجر به بهبود موجود شده ، قابل گزارش و مطالعه است. اين فعاليت يك "اقدام پژوهي" است.

يك معلم ، براي ارتقاي پيشرفت تحصيلي دانش آموزان كلاس خود، با ابتكار و تدبير و با به كارگيري روش هاي مطلوب، دست به فعاليت هايي مي زند كه منجر به پيشرفت تحصيلي دانش آموزان كلاس مي شود، اين معلم "اقدام پژوهي" انجام داده است .

فعاليتهاي فوق و هر فعاليتي كه در محيط كاري، منجر به تبديل وضع موجود به وضع مطلوب و يا تبديل وضع نامطلوب به وضع مطلوب می شود، يك «اقدام پژوهی» است. به معنای دیگر ، كاري است كه مي توان نام آن را تحقيق و پژوهش گذاشت . تحقيق و پژوهشي كه در حين عمل و فعاليت محقق مي شود.

این گونه فعالیتها را از آن جهت تحقیق و پژوهش می نامیم که منجر به تغییر درجهت مطلوب شده و فرد تلاشگر، به حقایق دست پیدا کرده که با تکیه به آنها توانسته است این تغییر را ایجاد کند. صاحب نظران ، در تعریف تحقیق، کشف روابط حاکم بین پدیده ها را مورد تاکید قرار داده اند. ایجاد تغییر در وضع موجود بر اثر تعامل پدیده ها و تاثیر متقابل آنهاست و يك فرد، بدون کنترل این روابط و احاطه بر آنها، نمی تواند تغییر مورد نظر خود را ایجاد کند.

تعریف اقدام پژوهشی:

اقدام پژوهی عبارت است از «فعالیت علمی در محیط کاری که در آن فرد یا افراد، با روش ابتکاری، برای تبدیل وضع موجود (نامطلوب) به وضع مطلوب فعالیت می کنند.»

مراحل اجرایی اقدام پژوهی

اجزای کاری اقدام پژوهی

هر اقدام پژوهی شامل اجزای کاری زیر می باشد:

- اشاره ي کلي به موضوع تحقيق

- نحوه ي برخورد با مساله

-انگيزه ي پژوهشي

- اهداف تحقيق

- توصيف وضع موجود

- ضرورت تحقيق

- شواهد ۱

- جمع آوري اطلاعات

- ارائه راه حل

- اعتبار بخشي راه حل

- اجراي راه حل

- ارزيابي يا نتيجه گيري

- شواهد ۲

- پيشنهاها

مراحل اجرايي اقدام پژوهي

اجراي اقدام پژوهي به طور کلي در سه مرحله انجام مي گيرد که عبارتند از :

تشخيص و تبين مساله،ايجاد تغيير و نتيجه گيري .

در مرحله ي اول، محقق با مساله ای روبه رو می شود ، ابعاد مختلف آن را بررسی می کند و از

وجود آن به يقين می رسد.

در مرحله ي دوم، به دنبال راه حل مساله جستجو می کند، راه حل ها را شناسايی و اجرا می

نماید تا به تغيير مورد دلخواه خود برسد.

در مرحله ی سوم نتیجه ی فعالیت خود را ملاحظه و مورد دقت قرار می دهد .

این سه مرحله را می توان به چند مرحله خرد نیز تقسیم کرد:

تشخیص و تبیین مساله:

الف- برخورد با مساله

ب- شرح و توضیح مساله و توصیف وضع موجود

پ- شواهد^۱ (ارائه دلایل، مدارک، اسناد، اعداد و ارقامی که وضع موجود را به طور

عینی و ملموس تبیین نماید.)

ایجاد تغییر:

الف- گردآوری اطلاعات (جهت ارائه راه حل)

ب- تجزیه و تحلیل و تفسیر اطلاعات جمع آوری شده.

پ- انتخاب راه حل یا راه حل ها

ت- اعتبار بخشی راه حل یا راه حل ها

ث- اجرای راه حل یا راه حل ها

نتیجه گیری:

الف- شرح و توضیح تغییر ایجاد شده و توصیف وضع مطلوب

ب- شواهد^۲ (ارائه دلایل، مدارک، اسناد، اعداد و ارقامی که وضع مطلوب را به طور

عینی و ملموس تبیین نماید.)

سرفصل های یک گزارش علمی اقدام پژوهی :

با توجه به مراحل اجرای اقدام پژوهی که در بالا ارائه شد، می توان گفت که يك گزارش تحقیق

اقدام پژوهي بايد داراي سرفصل هاي زير باشد:

عنوان

- ۱- تشكر و قدر دانی
- ۲- مقدمه (توضیح کلی در مورد مساله، چگونگی تشخیص مساله، انگیزه محقق از تحقیق، اهداف محقق از انجام تحقیق)
- ۳- بیان مساله (شامل توصیف وضع موجود و اهمیت و ضرورت تحقیق)
- ۴- شواهد ۱ (شامل مدارك، دلایل، اسناد، ارقام و اعدادي که وضع موجود را به طور عینی و ملموس تبیین کنند.)
- ۵- گرد آوری اطلاعات (برای ارائه راه حل یا راه حل ها)
- ۶- انتخاب راه حل یا راه حل ها
- ۷- اعتبار بخشی راه حل یا راه حل ها
- ۸- اجرای راه حل یا راه حل ها
- ۹- نتیجه گیری (شامل توصیف وضع مطلوب)
- ۱۰- شواهد ۲ (شامل مدارك، دلایل، اسناد، ارقام و اعدادي که وضع موجود را به طور عینی و ملموس تبیین کنند.)
- ۱۲- پیشنهاد ها
- ۱۳- پیوست ها
- ۱۴- منابع و مآخذ

در نتیجه ي تجربه هايي که نگارنده، پس از بررسی طرح هاي اقدام پژوهي رسیده از مناطق آموزشی، و تدارکات دوره هاي معلم پژوهنده و تدریس دوره هاي آموزشی کوتاه مدت ضمن خدمت اقدام پژوهي براي مناطق مختلف آموزشی استان به دست آورده، مراحل یاد شده را،

براي سرفصل هاي يك گزارش علمي اقدام پژوهي منطقي تر تشخيص داده است.

عنوان يا موضوع اقدام پژوهی

تعيين عنوان يا موضوع پژوهش

در اقدام پژوهي ، محقق معمولاً بطور ناگهاني با مساله برخورد مي کند. مثلاً وقتي وارد کلاس شد، از نظر انضباط عمومي، دانش آموزان کلاس را متفاوت با کلاس هاي همسطح ديگر مي بيند. پس از چند جلسه به اين مشکل اطمینان پیدا مي کند و چنين فردي با مساله ي "بي انضباطي" دانش آموزان يك کلاس برخورد کرده است. در پژوهش هاي رسمي ، مساله به محقق ابلاغ مي شود. مساله شناخته شده است. مثلاً ، بررسي علل افت تحصيلي در درس رياضي در فلان شهرستان يا استان يا کشور. مساله را سازمان يا اداره ي بخصوص، در قالب يك موضوع يا عنوان به محقق سفارش مي کند تا مورد آن تحقيق کرده و يافته ها را ارائه دهد. مساله اي که يك اقدام پژوهه با آن برخورد مي کند، مربوط به محيط کاري اوست . در آموزش و

پرورش مسائلي مشابه آنچه در عناوين زير آمده ممكن است توجه اقدام پژوه يا اقدام پژوهان را به خود جلب كند و آنها پس از برخورد با مساله به آن پردازند.

الف- براي معلمان و دبيران

- ۱- افزايش پيشرفت تحصيلي دانش آموزان يك كلاس (پايه...) در درس ... با استفاده از روش ...
- ۲- افزايش توان يادگيري دانش آموزان يك كلاس (پايه...) در درس... با استفاده از روش...
- ۳- افزايش توان يادگيري دانش آموزان يك كلاس (پايه...) در مبحث... با استفاده از روش...
- ۴- كاهش اضطراب دانش آموزان يك كلاس در هنگام امتحان...
- ۵- افزايش پيشرفت تحصيلي يك دانش آموز(پايه...) در درس...
- ۶- افزايش پيشرفت تحصيلي يك دانش آموز(پايه...) در مبحث... درس...
- ۷- رفع مشكلات درسي يك دانش آموز (پايه...) .....
- ۸- رفع مشكلات درسي دانش آموزان يك كلاس(پايه...).....
- ۹- رفع مشكلات يادگيري(عاطفي)يك دانش آموز(پايه...).....
- ۱۰- افزايش ميزان يادگيري دانش آموزان يك كلاس(پايه...)در درس...
- ۱۱- افزايش رغبته دانش آموزان يك كلاس(پايه...) نسبت به...
- ۱۲- حل مشكل پرخاشگري(رفتاري) يك دانش آموز (پايه...) با استفاده از...
- ۱۳- كاهش گرايش دانش آموزان يك كلاس (پايه...) نسبت به ترك تحصيل
- ۱۴- افزايش ايمان و اعتقادات ديني دانش آموزان كلاس(پايه...) با استفاده از ...
- ۱۵- افزايش توان مقابله دانش آموزان يك كلاس (پايه...) با تهاجم فرهنگي...
- ۱۶- افزايش مشاركت اوليائي دانش آموزان يك كلاس(پايه...)در همكاري درس با معلم با استفاده از...

ب- برای مدیران، معاونان و سایر اعضای ستادی مدارس، انجام بسیاری از موارد فوق به شرط افزایش محدوده ی عمل از کلاس به مدرسه، ممکن است.

مثل: افزایش پیشرفت تحصیلی دانش آموزان يك مدرسه (دوره...) در درس ... با استفاده از روش...

همچنین ممکن است در مورد عناوینی که به يك دانش آموز مربوط می شود کار کنند. مانند:

افزایش پیشرفت تحصیلی يك دانش آموز(پایه...) در درس .

بعضی عناوین عمومی که فقط به حیطه ی کاری اعضای ستادی مدارس مربوط می شوند عبارتند از:

افزایش استفاده بهینه دانش آموزان يك مدرسه (دوره...) از زنگ تفریح با استفاده از ...

هدایت دانش آموزان به حل مشکلات درسی با استفاده از سلسله مراتب آموزشی در يك مدرسه (دوره...)

افزایش حس مشارکت دانش آموزان يك مدرسه (دوره...) در اداره امور مدرسه با استفاده از روش ...

افزایش علاقمندی دانش آموزان يك مدرسه (دوره...) به عضویت در تشکل های دانش آموزی.

کاهش تاخیر ورود دانش آموزان (یا همکاری) در يك مدرسه(دوره...) با استفاده از روش...

ویژگی های يك عنوان اقدام پژوهی

يك عنوان یا موضوع اقدامی پژوهی، باید متضمن مساله اصلی پژوهش باشد.

برای يك کار اقدام پژوهی عنوان زیر انتخاب شده است:

"بهبود روش تدریس درس علوم تجربی اول راهنمایی"

مساله محقق، ضعف یادگیری دانش آموزان يك کلاس در درس علوم بود و او با اعمال يك شیوه ی تدریس جدید و ابتکاری، توانسته بود یادگیری دانش آموزان را افزایش دهد. بنابراین عنوانی که

متضمن مساله محقق است "افزايش توان يادگيري دانش آموزان در درس علوم" است، نه شيوه اي که براي حل اين مساله به کار برده است.

"مشارکت دانش آموزان در فراگيري درس رياضيات" نیز عنواني است که متضمن مساله اصلي محقق نیست.

محقق درصدد بود ، توان يادگيري دانش آموزان را افزايش دهد. هدف او افزايش مشارکت دانش آموزان نبوده است، به عبارت ديگر مساله ي محقق ، ضعف دانش آموزان در مشارکت براي فراگيري درس نبوده بلکه ضعف دانش آموزان در درس رياضي مساله ي او بوده و مشارکت ، روشي بود که محقق براي رسيدن به هدف و حل مساله، از آن استفاده کرده است.

عنوان اقدام پژوهي بايد روشن و رسا باشد.

محققي براي کار خود عنوان "در شاهراه تحول" را انتخاب کرده بود. مساله او ضعف دانش آموزان يك کلاس در درس رياضي (پايه سوم ابتدائي) بود که با تلاش هاي فراوان توانسته بود توانمندي آنها را به حدي افزايش دهد که در شهرستان خود ورد زبان گردد. عنوان مناسبی که شايسته ي اين کار علمي است مي تواند چنين باشد: "تقويت توان يادگيري دانش آموزان يك کلاس (پايه سوم ابتدائي) در درس رياضي با استفاده از روش هاي تشويق" .

همان گونه که ملاحظه مي فرماييد در عنوان محقق ، نه منظور از شاهراه مشخص است و نه بستر تحول. (تحول در چه؟)

همچنين عناوين زير:

"خود انگارداري در پست آموزي"

"نشانه پردازي در ميان درسان"

"بررسي شخصيت دانش آموزان يك کلاس"

عنوان باید محدود به محل کار محقق اقدام پژوه باشد.

عنوان های زیر محدود به محل کار محقق نیستند:

- افزایش پیشرفت تحصیلی دانش آموزان.
  - کاهش اضطراب دانش آموزان.
  - ایجاد همدلی در بین کارکنان اداری و آموزشی مدارس با استفاده از روش...
- در عنوان اول، به نظر می رسد که محققی توانسته است راه های افزایش پیشرفت تحصیلی در بین همه ی دانش آموزان جهان را کشف کند. درحالی که اگر او معلم است، تحقیق خود را در يك کلاس و اگر مدیر است در يك مدرسه انجام داده است . با فرض معلم بودن، عنوان زیر، اصلاح شده ی عنوان قبلی است:

"افزایش پیشرفت تحصیلی دانش آموزان يك کلاس (پایه پنجم ابتدایی)" یا "افزایش پیشرفت تحصیلی دانش آموزان کلاس پنجم ابتدایی دبستان شهید فهمیده شهرستان..."

همچنین اصلاح شده ی دو عنوان بعدی عبارتند از:

"کاهش اضطراب دانش آموزان يك کلاس (پایه اول ابتدایی) در هنگام برگزاری امتحان" یا "کاهش اضطراب دانش آموزان کلاس اول ابتدایی دبستان کوثر شهرستان... در هنگام برگزاری امتحان..."

"ایجاد همدلی در بین کارکنان اداری و آموزشی يك مدرسه ی راهنمایی با استفاده از روش..."

یا "ایجاد همدلی در بین کارکنان اداری و آموزشی مدرسه راهنمایی الزهرا با استفاده از روش..."

عنوان باید تغییر وضع موجود را در جهت بهبودی و ارتقاء نشان بدهد.

همان گونه که در تعریف اقدام پژوهی آمده بود، از مهم ترین اهداف طرح های اقدام پژوهی، تبدیل وضع موجود به وضع مطلوب است. اما عنوان های زیر این تغییر را نشان نمی دهند:

- روش یادگیری جدول ضرب به صورت گروهی در يك کلاس.

- تشویق و ترغیب دانش آموزان يك مدرسه برای شرکت در نماز جماعت.
- ناسازگاري يك دانش آموز.
- با تغییر عناوین بالا به عناوین زیر، هدف مهمی را که در اقدام پژوهی انتظار می رود، از عناوین می توان استنباط کرد:
- افزایش یادگیری جدول ضرب توسط دانش آموزان يك کلاس (پایه دوم ابتدایی) با استفاده از روش های آموزش گروهی.
- افزایش علاقمندی و رغبت دانش آموزان دبیرستان ملاصدرا، به شرکت در نمازهای جماعت.
- رفع ناسازگاري يك دانش آموز.
- واژه هایی همچون؛ تقویت، افزایش، کاهش، تغییر، اصلاح، ایجاد، حل، رفع، تبدیل، بهبود و... دلالت بر تبدیل وضع موجود به وضع مطلوب را دارند و بهتر است عناوین اقدام پژوهی با اینگونه کلمات و اصطلاحات آغاز شود.

عنوان باید با مساله همپوشی داشته باشد .

به عنوان زیر توجه کنید:

«حل مشکل رفتاري دانش آموزان»

این عنوان برای مساله ای انتخاب شده است که در آن محقق برای حل مشکل رفتاري يك دانش آموز تلاش نموده است. همان گونه که ملاحظه می کنید این عنوان بسیار گسترده تر و فراتر از مساله ای است که محقق دنبال کرده است. عبارت دیگر عنوان با مساله همپوشی ندارد. عنوان مناسب برای این کار فوق عبارت است از:

«حل مشکل رفتاري يك دانش آموز (پایه سوم ابتدایی)»

عنوان زیر هم با مساله همپوشی ندارد.

«افزایش پیشرفت تحصیلی دانش آموزان»

محقق براي پيشرفت تحصيلي دانش آموزان يك كلاس كوشيده است.

بنابراين عنوان مناسب مساله فوق چنين است:

«افزايش پيشرفت تحصيلي دانش آموزان يك كلاس (پايه چهارم ابتدائي)»

مقدمه تحقيق

درفصل قبل آموختيم كه وقتي با مساله اي برخورد كرد، عنواني را براي تحقيق خود انتخاب مي كند.عنواني كه داراي ويژگيهاي خاص و با اهداف اقدام پژوهي سازگار است. انتخاب عنوان، به منزله ي انتخاب راه و حركتي است كه با هديفي معين توسط محقق يا محققان اقدام پژوهي پيگيري خواهد شد. آنان به اين كار مهم فكر مي كنند و به ابعاد مختلف آن مي پردازند. از ابتدا مي دانند كه با توجه به انتخاب مطلبي را به عنوان مقدمه ي گزارش ،لازم است بنويسند.

مقدمه شامل توضيحات كلي در مورد مساله، نحوه ي تشخيص مساله ، انگيزه محقق از تحقيق

و اهداف تحقيق خواهد بود .

توضيح كلي در مورد مساله:

توضيح كلي عبارت است از بيان روشن مفاهيم كلي مساله و شرح ابعاد و ارتباط آن با كار محقق.

اهداف توضيح كلي

محقق بنا به اهداف زير، لازم است در ابتدای گزارش، به توضيح كلي در مورد مساله بپردازد.

۱- برای رفع ابهامات از اصطلاحات و مفاهيمی که در عنوان تحقيق آمده است.

در عنوان «افزايش رغبت دانش آموزان نسبت به آموزش درس تاريخ ادبيات در يك کلاس با استفاده از روش نمايشي»، مخاطب، ممکن است به مفاهيم رغبت، تاريخ ادبيات و روش نمايشي، احاطه و آشنايي نداشته باشد.

محقق با توضيح كلي در مورد آنها و ارتباطشان با يکديگر، زمينه ي درك متقابل را ما بين خود و مخاطب فراهم مي کند.

۲- برای ايجاد ارتباط فکری و کلامی با مخاطب (خواننده يا شنونده ي گزارش).

در مقالات و کتب تاليفي، معمولاً اين نقش را به طور كلي، مقدمه ايفا مي کند. اما در اقدام پژوهي ، محقق در توضيح كلي، اين ارتباط را ايجاد مي کند.

۳- اعلام احاطه ي کافی نسبت به موضوع مورد تحقيق.

در توضيح كلي، محقق نشان مي دهد که نسبت به موضوعي که اقدام و پيگيري مي کند، احاطه کامل علمي و اطلاعاتي دارد. تا محقق زمينه کافي در امري نداشته باشد ، شايسته نيست بصورت تخصصي به آن بپردازد . اقدام پژوهي درست است که يك تحقيق تخصصي

نیست، اما موضوعی که اقدام پژوه به آن پرداخته است، در حیطه کاری اوست و به آن احاطه کامل دارد. لذا انتظار می رود که بهتر و بیشتر از دیگران، در زمینه آن قلم فرسایی کند و نظر بدهد.

۴- ابزار چگونگی ارتباط محقق با مساله.

در تحقیقات رسمی چون مساله متعلق به خود محقق نیست بلکه به او سفارش یا اعلام شده است نیازی به بیان ارتباط او با مساله نیست. اما اقدام پژوه مساله را در محیط کاری خود برداشت می کند و مساله و همه ی فرایند تحقیق ، بخشی از کار خود او محسوب می شود بنابراین بیان ارتباط مساله با کار محقق ، می تواند گزارش تحقیقی را روشن تر و گویاتر نشان دهد.

توضیح کلی، ابتدا در خصوص خود مساله و پیرامون آن داده می شود و سپس محقق ارتباط خود را با مساله بیان می کند. به بخشی از توضیح کلی يك اقدام پژوه توجه کنید:

نمونه يك اقدام پژوهی

مساله تحقیق: ضعف یادگیری دانش آموزان يك کلاس (پایه اول دبیرستان) در مبحث اتحادهای جبری درس ریاضیات.

عنوان تحقیق: ارتقاء یادگیری دانش آموزان يك کلاس (پایه اول دبیرستان) در مبحث اتحادهای جبری درس ریاضیات.

توضیح کلی: «ریاضیات از قدیم الایام مورد توجه دانشمندان بوده و امروزه به عنوان مادر تمام علوم در جهان شناخته شده است. در واقع بالا بردن دانش ریاضی در بین دانش آموزان ، سبب بهبود یادگیری دروس دیگری مانند فیزیک ، شیمی ، زیست شناسی و ... خواهد شد؛ زیرا در تمام این علوم از ریاضی به نحوی استفاده شده است. (تا اینجا خیلی گسترده و کلی به مساله اشاره شده و انتظار می رود مطالب را در سطرهای بعدی محدود تر کند تا به مدرسه یا کلاس

درس خود برسد)

در ریاضیات سال اول دبیرستان ، اتحادها از اهمیت خاصی برخوردارند و در واقع باعث سهولت و سرعت بیشتری در انجام اعمال جبری می گردند. با توجه به پیوستگی این درس، اتحادها در مباحث دیگر ریاضی هم به صورت گسترده به کار می رود.(ملاحظه می کنید که بحث در حد وسیع آغاز و به ریاضیات سال اول دبیرستان منتهی شده است و از آنجا به مبحث اتحادها رسیده است).»

اما محقق شایسته است ارتباط کار خود را هم با مساله مطرح کند و مناسب بود بعد از این مطالب جمله های بعدی این گونه ادامه یابند:

«اینجانب، دبیر درس ریاضیات در دبیرستان..... هستم. درطول سال سابقه تدریس ریاضی ، همواره سعی می کردم با روش های مناسب و ابتکاری ، در بهبود یادگیری دانش آموزان بکوشم. امسال محل کارم در دبیرستان ..... است و تدریس درس ریاضی تنها کلاس سال اول آن مدرسه هم با من می باشد...»

نکته: در گزارش ها و آثار علمی، قضاوت ها و اظهار نظرها، یا باید پشتوانه منطقی قوی و یا مدارک و مستندات محکم داشته باشد. در آنجا که محقق ادعا کرد«امروزه ریاضیات به عنوان مادر تمام علوم در جهان شناخته شده است» بهتر بود با دلایل و مدارک و مستندات، این ادعا را به اثبات می رساند و یا از شخص یا صاحب نظر دیگر نقل قول می کرد تا مسئولیت این ادعا لااقل از خود نویسنده رفع می شد.

همچنین است در مورد این ادعا : « در واقع بالا بردن دانش ریاضی در بین دانش آموزان ، سبب بهبود یادگیری دروس دیگر مانند فیزیک، شیمی، زیست شناسی و... خواهد شد.»

چگونگی تشخیص مساله:

مساله چيزي است كه شما بعنوان يك گره كاري ، درصدد رفع يا حل آن بر مي آييد مانند ضعف درسي ، مشكل رفتاري، كمبود انگيزه و ... .

اقدام پژوه كسي است كه به دليل دقت زياد، فكر علمي و تجربه كاري كه دارد، زودتر از ديگران متوجه مشكلات ، نواقص و گره هاي كاري مي شود و در صدد رفع آنها بر مي آيد.

از آنجا كه مساله هسته اصلي كار اقدام پژوهي است و همه فعاليتهاي اقدام پژوه حول محور مساله مي چرخد لازم است محقق چگونگي تشخيص مساله را در گزارش علمي خود شرح دهد تشخيص يا برخورد با مساله عبارتست از اينكه محقق يا محققان متوجه وجود مشكلي بشوند كه آنها را در كار خود از رسيدن به وضع مطلوب باز مي دارد.

بسياري از كسان هستند كه توجهي به وقايع اطراف خود ندارند و ممكن است با يك گره كاري ده ها بار برخورد كرده باشند، اما توجهشان جلب نشود.

دانش آموزي در كلاس چهارم ابتدائي هنگام نوشتن ، مداد را از قسمت بالاي آن مي گرفت و دست خود را با كاغذ فاصله مي داد . اين حالت را چندين معلم و غير معلم ديده بودند و فكر نكرده بودند كه اين امر ممكن است ريشه رواني داشته باشد. اي بسا به او فشار مي آورند كه چنين نكند؛ اما معلمي اقدام پژوه، با دقت نظر، به كشف علت و رفع اين عمل پرداخت و اين دانش آموز را از رنجي كه سالها دامنگيرش بود نجات داد.

دبيري ممكن است ده ها بار ضعف دانش آموزان را در مبحث خاصي از درس خود ديده باشد؛ اما

توجهش به عنوان يك مساله كه قابل حل يا پيگيري است به آن جلب نشود. مشکل ، نقص، ضعف يا گره كاري، تا توجه محقق را جلب نکند مساله محسوس نمي شود.

نمونه يك اقدام پژوهي:

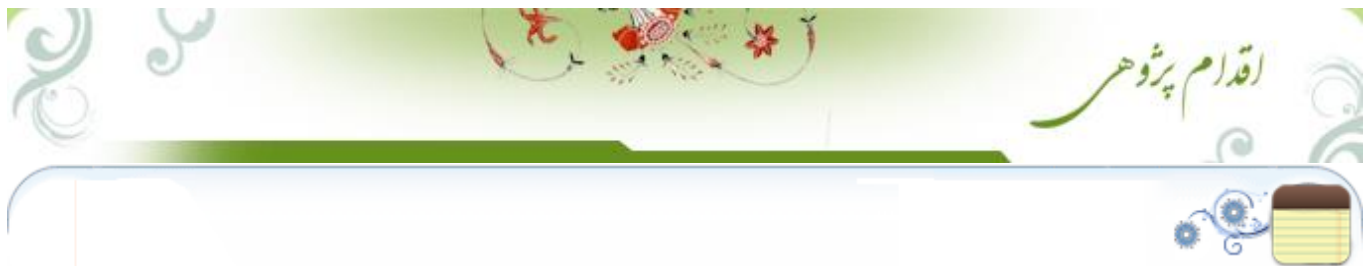
مساله: «ضعف توان يادگيري مفاهيم و اصطلاحات و نقشه جغرافيايي ايران در يك كلاس»
عنوان : «افزايش توان يادگيري مفاهيم و اصطلاحات و نقشه جغرافيايي ايران در يك كلاس(چهارم ابتدائي)» برخورد با مساله (تشخيص مساله):

«... در ساعت جغرافيا به كلاس رفتم . بعد از احوال پرسی و كارهاي مقدماتی ، درس ششم جغرافيا(ص ۲۰)، مربوط به ناهمواريهاي ايران را شروع به درس دادن كردم... جلسه بعد كه شروع به پرسش كردم ، ... چيزی نمی دانستند. مثل اينكه اين درس اصلاً توضيح داده نشده است... تمام سرها پايين و چهره ها قرمز و فاصله چشم ها تا كتاب كم و تند تند با حركت دادن آن مطالب كتاب را دنبال می كردندو بعضی ها هم تند تند صفحه ها را عقب -جلو می كردندو بعضی ديگر مايوسانه به نيمكت تكيه داده بودند و اطراف و اطرافيان را نگاه می كردند... (تا اينجا محقق، پيش زمينه مساله را دريافته و برای اين كه مطمئن شود مساله ضعف درسی دانش آموزان جدی و واقعي است نتيجه پرسش ها را ثبت و بررسی می كند.) از ۲۵ نفر دانش آموز، ۳ نفر نمره ۱۵، ۸نفر از ۱۰ تا ۱۵، و ۱۴ نفر پايين تر از ۱۰ گرفته اند.

دوباره شروع به توضيح همان درس كردم و به بچه ها گفتم كه جلسه بعد اين درس را دوباره سوال می كنم. باز هم ديدم كه فايده ای ندارد و دانش آموزان با تحت فشار قرار گرفتن ، تنها مطالب را بيشتر حفظ می كنند و طبعاً زود هم فراموش می كنند. در فكر چاره درآدمم...»
نكته: در اينجا محقق خود مستقيماً با مساله مواجه شده است.

انواع مساله از نظر چگونگي برخورد:

- الف) مساله اي که محقق ناگهان با آن برخورد مي کند و به فکر چاره مي افتد.
- ب) مساله اي که مدتها بود محقق با آن برخورد داشت اما ناگهان به فکر چاره مي افتد و اقدام به حل آن مي کند.
- ج) مساله اي که پيش زمينه ي آن را ديگران به محقق گزارش مي کنند.
- د) مساله اي که پيش زمينه ي آن را محقق خود به دست مي آورد.

انواع مساله از نظر زمينه ي انساني

- الف) **فردی**: مانند مشکل رفتاري يا درسي يك دانش آموز ، يا مشکل رفتاري يا شغلي يك مدير يا معلم يا مسئول اداري... همچنين مساله اي که مربوط به چند نفر مي باشد نيز فردي است. از قبيل مشکل رفتاري يا درسي ۵ نفر از يك کلاس يا مدرسه.
- ب) **جمعی**: مانند مشکل درسي يك کلاس يا مدرسه . بي انضباطي يك مدرسه ، تاخير ورود همکاران يا دانش آموزان و امثال آن.

انواع مساله از نظر سطح کيفي

الف) مساله اي كه در آن، وضعیت موجود، از نظر سطح کیفی، از موارد همسان خود ضعیف تر است. مانند يك كلاس راهنمایی اول كه در درس ریاضی از سایر کلاسهای راهنمایی اول ضعیف تر است. این نوع مساله را می توان مساله **اصلاحی** نامید.

ب) مساله اي كه در آن ، وضعیت موجود ، از نظر کیفی، با موارد همسان خود مشابهت دارد اما محقق، در ذهن خود الگوي برتري دارد كه براي رساندن وضعیت موجود با الگوي برتر خود كه همانا وضعیت مطلوب است تلاش مي كند. این نوع مساله را می توان مساله **فراجو** نامید.

انگیزه محقق از تحقیق:

آنچه موجب تحریک محقق به اقدام عملی برای رفع مشکل یا ارتقای وضعیت موجود می شود، حالات روحی و روانی ویژه ای است كه موجب انگیزش او می گردد. از جمله این حالات ، احساس تعهد شغلی، تعهد الهی، وطن دوستی، تعصب، وجدان، رقت و تاثیر قلبی و امثال آن است.

انگیزه ، از درون انسان را به حرکت و تلاش وا مي دارد اما خود انگیزه به موجب ما به ازاي بیروني تحريك مي شود. هر انگیزه اي ما به ازاي بیروني دارد. وطن ما به ازاي وطن دوستي ، ارتباط فامیل ، ما به ازاي تعصب فاميلي، حقوق انسانها و موجودات، ما به ازاي وجدان ... مي باشد. محقق ، حالات روحي دانش آموز يا همكاري را مي بيند و به دليل ترحم، قلبش متاثر مي شود. این تاثیر و ترحم انگیزه ي اوست براي اقدام به رفع مشکل دانش آموز يا همكار.

معلمي دانش آموزان كلاس خود را ضعیف تشخیص مي دهد . بعنوان يك معلم، خود را متعهد احساس مي كند و در مقابل وجدان خود، يا در مقابل خداوند و يا حتي در مقابل مسئولان بالاتر از خود، يا اوليائي دانش آموزان ، خود را مسئول و متعهد احساس مي كند . در اینجا تعهد شغلي انگیزه معلم براي رفع مشکل ، يا ارتقاي وضع موجود خواهد بود.

اعتبار تحقیق با توجه به انگیزه اي كه محقق دنبال مي كند ، قابل درجه بندي است. اگر دو

تحقيق، از همه ي جهات شرايط همگون و مساوي داشته باشند، تحقيقي كه از انگيزه بالاتري برخوردار است ، اعتبار بالاتري دارد.

به انگيزه هاي زير و تفاوت آنها توجه كنيد:

- قصد تمرين حرفه آموزي
- احساس لذت
- قصد مشاهده ي نتيجه عمل
- تاثير قلبي يا ترجم
- وجدان
- تعهد شغلي
- تعهد و احساس مسئوليت در مقابل يك فرد
- تعهد و احساس مسئوليت در مقابل مافوق
- تعهد و احساس مسئوليت در مقابل جامعه
- تعهد و احساس مسئوليت در مقابل بشريت
- تعهد و احساس مسئوليت در مقابل خداوند
- قصد خدمت به يك فرد
- قصد خدمت به جامعه
- قصد خدمت به بشريت

تعيين درجه اهميت انگيزه بستگي دارد به شاخص هايي كه براي اين منظور به كار مي بريم. به عنوان مثال ، افراد مذهبي ،احساس تعهد در مقابل خداوند را ، بالاترين انگيزه مي دانند.

به نمونه اي از موارد ي كه در طرح اقدام پژوهي ، محققان به انگيزه ي خود اشاره کرده اند توجه كنيد:

نمونه اقدام پژوهی:

مساله: مشکل پرخاشگری یک دانش آموز

عنوان: حل مشکل پرخاشگری یک دانش آموز (سوم راهنمایی)

انگیزه محقق از تحقیق

«... بنده در راستای رسالت حرفه ای خودم و اینکه مربی پرورشی هستم و پیگیری مسائل و مشکلات اخلاقی و تربیتی دانش آموزان جزء وظایف مسلم اینجانب می باشد و از طرف دیگر دانشجوی رشته علوم تربیتی بودم ... می خواستم توان و تخصصم را در حل یک مشکل رفتاری بسنجم و مهم تر از همه این که احساس می کردم پیگیری و تلاش معنی دار در راستای حل مشکل یک دانش آموز موجبات آرامش خاطر را فراهم می سازد و به من احساس حیات و زندگی می دهد.»

در متن فوق محقق چند انگیزه را ذکر کرده: رسالت حرفه ای، احساس وظیفه، سنجش توان حرفه ای، کسب آرامش خاطر و احساس حیات و زندگی .

اهداف اقدام پژوه از تحقیق:

از نظر توالی و ترتیب طولی سه نوع هدف وجود دارد:

اهداف اولیه یا آغازین ، اهداف واسطه ای یا میانی ، اهداف نهایی

محققي که با عنوان «افزایش اعتماد به نفس دانش آموزان یک کلاس برای ادامه تحصیل» کار می

کند، اهداف اولیه یا آغازین و واسطه ای یا میانی و نهایی او می تواند به شرح زیر باشد:

دو اهداف اولیه: افزایش اعتماد به نفس دانش آموزان کلاس و رفع اضطراب عدم اشتغال پس از فارغ التحصیلی.

دو اهداف واسطه ای : موفقیت در امتحانات و نشاط و سرزندگی برای ادامه تحصیل.

دو اهداف نهایی: نجات و سعادت‌مندی کشور و افزایش حس استقلال طلبی از بیگانگان در بین نسل جدید.

اگر محقق اهداف خود را به ترتیب در گزارش خود بنویسد به شرح زیر خواهد بود:

هدف من از این تلاش و تحقیق آن بود که حس اعتماد به نفس دانش آموزان این کلاس را افزایش دهم تا با نشاط و سرزندگی ادامه تحصیل بدهند. با چنین تلاش هایی، نسل جدید ، با اتکا به توانمندی های خود ، در مقابل بیگانگان و استعمارگران، از حس استقلال طلبی بالایی برخوردار خواهد بود و با اتکا به خود ، در نجات و سعادت‌مندی جامعه ی اسلامی ما نقش مهمی ایفا خواهد کرد.

اهداف آغازین، به محض پایان یافتن اقدام پژوهی تحقق پیدا می کنند.

اهداف میانی، از آثار اقدام پژوهی است که پس از پایان یافتن آن ادامه پیدا می کند.

اهداف نهایی، به آینده ای دور ، مربوط است.

نمونه اقدام پژوهي

مساله: ضعف يادگيري ٤ دانش آموز ابتدائي.

عنوان: بهبود كيفيت يادگيري ٤ دانش آموز چهارم ابتدائي.

اهداف محقق از تحقيق

«... براي اين معضل تلاش كنم(هدف نخستين)... تا اينكه ذره اي در دريائي جوشان تلاش بشريت، در امر يادگيري سهمي داشته باشم (هدف نهايي)... تا دانش آموزان ضعيف در يادگيري ، بتوانند مثل دانش آموزان ديگر باشند. (هدف نخستين)... كمك به ديگران جهت رشد و شكوفايي، باعث خشنودي خداوند و خلق او مي شود.(هدف نهايي) .»

بيان مساله و شواهد

بيان مساله:

بیان مساله عبارت است از شرح و توصیف ابعاد و زوایای مختلف مساله ای که محقق با آن برخورد نموده است و شامل توصیف وضع موجود و بیان اهمیت و ضرورت رفع آن می باشد. سه مرحله از مراحل اقدام پژوهی، از چنان اهمیتی برخوردارند که با رعایت آنها می توان گفت اقدام پژوهی اجرا شده است. اگر محقق به هر يك از آنها نپردازد اقدام پژوهی محقق نشده است و اگر به آنها ناقص بپردازد ، اعتبار تحقیق در هاله ی ابهام خواهد بود. این سه مرحله عبارتند از توصیف وضع موجود، اجرای راه حل و نتیجه یا توصیف وضع مطلوب.

توصیف وضع موجود:

توصیف وضع موجود بخش اصلی بیان مساله است و اهمیت بیان مساله از همین جا قابل درک است.

بخش اول و مهم بیان مساله که توصیف وضع موجود است، به تبیین و توصیف و شرح کامل وضع موجود که از نظر محقق وضع نامطلوبی است می پردازد. در این قسمت همه ی ابعاد، زاویا، کمبودها، ضعف ها، کاستی ها، نقص ها، به ویژه مواردیکه بناست تغییر یابد، مورد بررسی و بحث قرار داده می شود.

اقدام پژوه کسی است که برای تغییر وضعیت موجود، وضعیتی که بیان مساله کاملاً شرح داده شده است، در جهت بهبودی تلاش می کند. این وضعیت ممکن است در مقایسه با شرایط هم سطح و مشابه کار اقدام پژوه ، وضع نامطلوبی باشد؛ مانند ناسازگاری یا گوشه گیری يك دانش آموز یا وضعیت درسی دانش آموزان يك کلاس در مقایسه با سایر کلاسها یا ضعف بهره وری بخشی از اداره در مقایسه با سایر بخش ها...

ممکن است وضعیت مورد نظر ، در مقایسه با الگوی مطلوب و بهتری که در ذهن اقدام پژوه وجود دارد ، وضعیت مطلوبی نبوده اما در مقایسه با شرایط هم سطح و مشابه کار اقدام پژوه ، وضعیت مشابهی داشته باشد. مانند مدرسه ای که از نظر درسی مشابه مدارس دیگر است اما اقدام

پژوه با طرح هاي ابتكاري بنا دارد آن را ارتقا بخشیده و به وضعیت بهتری تبدیل کند. یا اداره اي که از نظر بهره وري مشابه ادارات دیگر است اما اقدام پژوه قصد دارد بهره وري آن را بالا ببرد. در مورد اول، مساله محقق يك مشکل تلقي مي شود، اما در مورد دوم، مساله را نمي توان يك مشکل نامید.

مساله ها در مقایسه باهم قابل درجه بندي و ارزش گذاري هستند. ضعف توان یادگیری يك دانش آموز از نظر اهمیت یا ضعف توان یادگیری چند دانش آموز متفاوت است. بي شك محققي که در رفع مشکل دوم موفق شده است، کار مهم تري انجام داده است. ضعف بهره وري بخشي از اداره یا سازمان با ضعف بهره وري همه ي اداره یا سازمان متفاوت است و محققي که در رفع مورد دوم موفق شده است به مساله مهم تري پرداخته است. اما نباید يك طرح اقدام پژوهي را در مساله محدود کرد. همین که يك کار اقدام پژوهي ، منجر به تغییر و تحول در محیط کاري مي شود، ارزشمند و مهم است و همین که محقق توانسته است وضع موجود را به وضع مطلوب تبدیل کند، هرچند این تغییر جزئي و در محدوده ي کوچکی باشد، کار او موفقیت آمیز و اعتبار تحقیق او بالاست . از این نظر ، درجه ي اعتبار اقدام پژوهي ، به تغییری بستگی دارد که صورت گرفته و وضعیت موجود را به وضعیت مطلوب تبدیل کرده است.

اقدام پژوهی

نمونه ای از يك اقدام پژوهي:

مساله: بی علاقه‌گی دانش آموزان سال اول یک دبیرستان به درس زیست شناسی.

عنوان: افزایش میزان علاقه‌مندی دانش آموزان یک کلاس (اول متوسطه) به درس زیست شناسی.

توصیف وضع موجود:

« دانش آموزان در نوشتن مطالب، از نظر روحی و جسمی خسته می شدند و گاهی ابراز بی علاقه‌گی می کردند. چون این درس دارای اصطلاحات علمی و کلمات مشکل می باشد و از طرف دیگر به دلیل کم سوادى و شاید بتوان گفت بی سوادى ، برخی از دانش آموزان در نوشتن املاى درست کلمات و یا حتى نوشتن کلمات معمولی مشکل داشتند. در کلاس زیست شناسی ، تمام نیروی دانش آموزان صرف نوشتن می شد و زمانی برای فکر کردن باقی نمی ماند. حتی وقتی برای پرسش کلاسی نداشتیم . به مرور زمان ، این طرز تلقی بین آنها رواج پیدا کرده بود که دیگر کتاب ارزش ندارد. حتی بعضی از دانش آموزان کتاب نمی آورند علت را که می پرسیدم می گفتند جزوه بهتر است در حالی که شکل ها و فرمول ها و پرسش ها و خود آزمایی ها از روی کتاب تدریس و پاسخ داده می شد. وقتی یک اصطلاح علمی به کار برده می شد می گفتند که معادل فارسی آن را بگویم تا بتوانند بنویسند...»

اهمیت و ضرورت تحقیق:

اهمیت و ضرورت تحقیق از مباحثی است که در بیان مساله ذکر می شود و با دلایل زیر، نوشتن آن در گزارش تحقیقی اقدام پژوهی ضروری است:

این بحث یک نوع دفاع از ارزش و اهمیت کاری است که محقق انجام می دهد . اگر محقق بتواند

ضرورت و اهمیت تحقیق خود را خیلی عالی بپردازد، مخاطب خود را متقاعد خواهد کرد که کار او خیلی مهم است.

محقق با این بیان ، اعلام می کند که اگر این اقدام را صورت ندهد چه زیانهای خواهد داشت و اگر به آن بپردازد، چه منفععی در برخواهد داشت.

نمونه ای از يك اقدام پژوهي:

مساله: بی نظمی در یک مدرسه

عنوان: برقراری نظم در یک مدرسه با همکاری دانش آموزان بی نظم

اهمیت و ضرورت تحقیق :

«این مساله برای من اهمیت به سزایی داشت، زیرا نبودن نظم در مدرسه علاوه بر آشفتگی روحی برای معلمان و سایر دانش آموزان باعث می شود که دانش آموزان نتوانند کاملاً حواسشان را برای آموختن جمع نمایند . همین طور نبودن نظم در مدرسه باعث می شود که فضای نامطلوبی از مدرسه و درس و یادگیری در ذهن بچه ها ایجاد شود و شاید این خود عاملی برای بی علاقهگی و دلزدگی آنها نسبت به مدرسه گردد.»

شواهد۱:

شواهد يك ، دنباله بیان مساله است با این تفاوت که در آن، وضعیت موجود که با جملات کلی و توصیفی شرح داده شده است، با اعداد و ارقام و با مدارک و اسناد و دلایل و شواهد عینی و قابل سنجش، نشان داده می شوند.

اگر محقق در بیان مساله به وضعیت درس دانش آموزان پرداخته و ضعف درسی آنها را توصیف کرده است ، در شواهد يك، نمرات دقیق آنها را اعلام می کند. حتي اگر بتواند در جدول فراواني و

انواع نمودارها ، این اطلاعات را تنظیم و ارائه نماید مطلوب تر خواهد بود . او می تواند اظهار نظر دانش آموزان را درخصوص ضعف درسی خودشان عیناً با جملات و الفاظی که بیان می کنند ثبت کند. حتی اظهار نظر مسوولان مدرسه یا اولیای دانش آموزان یا همکاران قبلی آن کلاس را و ... اگر اقدام پژوهی در بیان مساله ، بی رغبتی دانش آموزان یا همکاران نسبت به امری را شرح داده است ، در شواهد يك ، اعداد و ارقامی که این بی رغبتی را ، حداقل به صورت رتبه ای نشان می دهد باید ارائه دهد. به عنوان مثال با توزیع پرسشنامه ای کتبی یا پرسش شفاهی ، میزان رغبت آنها را نسبت به امر مورد نظر به دست آورد و دقیقاً گزارش کند. همچنین اظهار نظر آنها را همراه با عین جملات و کلماتی که ذکر می کنند یا ذکر کرده اند ، ثبت کند. اهمیت شواهد يك از آن جهت است که اطلاعات و معلومات به دست آمده در بیان مساله را، ملموس ، عینی تجربی و قابل ارزیابی ارائه می دهد و با مقایسه ی آن با شواهد ۲ که مربوط به وضعیت مطلوب است، به راحتی تغییرات ایجاد شده قابل سنجش خواهد بود.

مثال ۱:

مساله : «افت تحصیلی یک دانش آموز در درس شیمی (پایه اول دبیرستان) در درس شیمی»

عنوان: «رفع افت تحصیلی یک دانش آموز (پایه اول دبیرستان) در درس شیمی از طریق اصلاح رفتار گوشه گیری وی»

شواهد ۱ :

محقق ۴ نوع عادت دانش آموز نامبرده را در مدت ۲ ماه تحت نظر گرفته و به اعداد زیر دست یافته است.

		هفته اول		هفته دوم		هفته سوم		هفته چهارم	
		مهر	آبان	مهر	آبان	مهر	آبان	مهر	آبان
۱- طفره رفتن از پرسش های شفاهی در کلاس		-	۱	۱	۲	۱	۱	۲۲	۱
۲- عدم تمایل به شرکت در کارهای گروهی کلاس		۱	-	۱	-	۲۲	۱	۱۱	۱
۳- عدم تمایل به کار در آزمایشگاه		-	-	۱	-	۱	۱	۲۲	۱
۴- عدم آمادگی در امتحانات کلاس و کسب نمرات پایین		-	-	۱	۱	-	-	۱	۱

محقق می توانست اطلاعات بیشتری هم ارائه دهد. می توانست از رفتارهای دانش آموز در حیاط مدرسه یا در ارتباط با هم نیمکتی های خود و امثال آن گزارش هایی تهیه کند. اگر چه همین قدر از اطلاعات هم برای گزارش ایجاد تغییرات در شواهد ۲، کافی است اما هرچه اطلاعات شواهد ۱ و به دنبال آن اطلاعات شواهد ۲ بیشتر باشد ، اعتبار نتایج به دست آمده بیشتر خواهد بود.

مثال ۲:

مساله: «ضعف یادگیری دانش آموزان یک کلاس(پایه اول دبیرستان) در مبحث اتحادهای جبری درس ریاضیات»

عنوان: «ارتقاء یادگیری دانش آموزان یک کلاس (پایه اول دبیرستان) در مبحث اتحادهای جبری درس ریاضیات»

شواهد ۱ :

اقدام پژوه در بیان مساله ادعا کرده است که دانش آموزان در مبحث تشابه درس ریاضی سوم راهنمایی بسیار ضعیف هستند . ایشان برای تکمیل اسناد و شواهد خود ، از دانش آموزان ، امتحانی درخصوص همین مبحث به عمل می آورد و نمرات آنان را ثبت می کند. برای این نمرات جدول فراوانی مربوط به توزیع نمرات آنها تنظیم شده:

درصد فراوانی نسبی	فراوانی تجمعی	فراوانی	نمرات دانش آموزان
۶/۶۷	۲	۲	۰-۴
۲۰	۸	۶	۴-۸
۳۶/۷	۱۹	۱۱	۸-۱۲
۲۶/۷	۲۷	۸	۱۲-۱۶
۱۰	۳۰	۳	۱۶-۲۰

مثال ۳:

مساله: بي نظمي تعدادي از دانش آموزان مدرسه

شواهد ۱:

محقق از وضعیت تعدادي از دانش آموزان در ماه مهر چنین گزارش مي کند.

» ۱- گزارش نماینده کلاس دوم در مهرماه ۷۹: اسامي کسانی که نظم کلاس را به هم مي

ریزند:

*****

دانش آموز ز.ک: با نهایت درجه شلوغي در کلاس

*****

دانش آموز م.م :

*****

دانش آموز ب.م :

۲- گزارش انتظامات حیاط در مهرماه :

دانش آموز ز.ك : با دوستش دعوا كرد و به او ناسزا گفت و در حیاط زباله ریخت .
دانش آموز م . م : با ز.ك در دعوا همکاری کرده و با دانش آموز دیگر ، برخوردی نامناسب داشته است.

۳- گزارش نماینده کلاس دوم در مهرماه :

ز.ك : به درخواست نماینده مبنی بر بیرون رفتن از کلاس اهمیتی نداده *****
ب.م : بعد از زنگ کلاس هنوز بیرون است . *****
م.م : بیش از اندازه شلوغ می کند. *****
ز.ك : با نماینده درگیر شده است .
ب.م : در درگیری فوق از ز.ك دفاع کرده و نظم کلاس را به هم زده است .

۴- خود محقق (معاون مدرسه) :

در طول ۲ ماه مهر و آبان ، هر روز اسم این ۳ نفر و ۲ نفر از کلاس سوم ب به دستم می رسید که موجب بی نظمی و شلوغی شده اند.
در اواسط مهر ، مشاهده کردم که در حیاط مدرسه ، ۲ دانش آموز سال سوم، دانش آموزی را دارند مسخره می کنند و در نهایت این امر موجب درگیری بین آنها شد.
در طول ماه مهر، ۲۵ مورد این چند نفر را پس از خوردن زنگ هم در بیرون کلاس دیدم .
معلم زبان از شیطننت دو نفر سال سومی در ۹۰/۹/۲۴ شکایت داشت .
معلم ریاضی به جهت تقلب ، آنها را از کلاس بیرون کرد.
۷ مورد بون اجازه ، برای خرید وسایل به بیرون از حیاط رفته بودند.

۱۱ مورد از دست این دو نفر به من شکایت رسیده بود.

در تاریخهای ۹۱/۱۰/۱۱ و ۹۱/۱۰/۱۲ ، به درخواستم برای حضور در دفتر به منظور صحبت و تعهد کتبی اهمیتی ندادند و خود را پنهان کردند.

و...»

انتظار می رود با نمایش نمودارها و اطلاعاتی مشابه موارد شواهد ۱ ، بتواند تغییر وضع موجود را در شواهد ۲ به درستی گزارش نماید.

شواهد ۱ اطلاعاتی هستند که باید دارای ویژگیهای زیر باشند:

- ۱- مدارك مستند و عینی یا بر مبنای اعداد و ارقام قابل مقایسه باشد.
  - ۲- مبتنی بر قضاوت محقق نباشد بلکه به گونه ای باشد که دیگران هم بتوانند به راحتی در مورد آنها قضاوت کنند. اینکه محقق ابراز کند وضع درسی کلاس بد بود، توضیف وضع موجود و قضاوت محقق است. در شواهد یک، نمرات کلاس ارائه می شود تا دیگران بتوانند به راحتی بر ضعف کلاس ، داوری کنند. و لاقلاً منظور محقق را از ضعف بدانند.
  - ۳- برای اثبات وضع موجود کافی باشد. گزارش ضعف کاری یک واحد از اداره یا سازمان ، در طول یک هفته ، برای اثبات ضعف کاری مسئولان آن واحد کافی نیست. چون ممکن است در آن شرایط ویژه ای موجود باشد و یا نمرات دوباره امتحان، نشان ضعف درس دانش آموزان یک کلاس یا یک فرد نمی تواند باشد و یا اظهارات یکی دو روزه حتی هفته ای در مورد بی رغبتی کس یا کسانی نسبت به چیزی ، نمی تواند بی رغبتی کلی آنها را توجیه کند.
  - ۴- فقط مساله را باید به اثبات برسانند نه جواب آن را. در عنوان «بالا بردن توان درسی یک دانش آموز با حل مشکل گوشه گیری او»، شواهد اگر منحصر به وضعیت رفتاری فرد باشد کافی نیست . مساله اصلی در این موضوع ، ضعف توان درسی دانش آموز است.
- برای نشان دادن بی رغبتی دانش آموزان به یک درس، گزارش نمرات آنها کافی نیست. بلکه قبل

از آن باید دلایل و شواهدی مبنی بر بی رغبتی آنان نسبت به درس ارائه شود. از قبیل نتایج تست ها یا سوالات رغبت سنج یا اظهار نظرهای دانش آموزان و... لازم است بیان شود که در معدودی از کتب و منابع گردآوری اطلاعات با شواهد ۱ هم معنی گرفته شده است اما در اینجا شواهد ۱ به معنای خاص خود که تا کنون تعریف شده است آمده و گردآوری اطلاعات ، به منظور ارائه راه حل انجام می پذیرد.

گردآوری اطلاعات

گردآوری اطلاعات مرحله ای از اقدام پژوهی است که محقق به منظور یافتن یک یا چند راه حل ، برای بهبود وضع موجود و تبدیل آن به وضع مطلوب تلاش می کند. بسیاری اتفاق می افتد که فردی در محیط کاری خود با مساله ای مواجه شده و تمام ابعاد آن را بررسی نموده و شناخته است اما پس از سالها جستجو و مطالعه و فکر، راه حل هایی برای آن پیدا نکرده است. بنابراین گردآوری اطلاعات که به منظور ارائه راه حل انجام می پذیرد ممکن است مدت ها طول بکشد. به محض مواجه شدن محقق یا گروه محققان با مساله ، ممکن است راه حل یا راه حل هایی به

فکر آنها برسد. اما کسانی که اندیشه عملی دارند به راحتی به راه حل خود تکیه نمی کنند بلکه برای راه حل های بهتر هم جست و جو می کنند.

محقق در گردآوری اطلاعات باید به نکات زیر توجه کند:

- ۱- گردآوری اطلاعات به منظور دست یابی به راه حل یا راه حل های مناسب انجام می پذیرد.
- ۲- قبل از هرچیز، علل و عواملی که موجب مساله شده است باید شناسایی شود.
- ۳- برای گردآوری اطلاعات از چهار روش مصاحبه، مشاهده، پرسشنامه و اسناد و مدارک می توان استفاده کرد.

۴- منابع گردآوری اطلاعات عبارتند از:

- خود فرد یا افراد مورد مطالعه
- نزدیکان فرد یا افراد مورد مطالعه
- افراد متخصص در موضوع مورد نظر
- کتابها، نشریات، مجلات، روزنامه ها
- طرح های پژوهشی
- اموری که با مساله در ارتباطند
- رایانه
- ...

۵- محقق در هنگام گردآوری اطلاعات، لازم است در هنگام گردآوری اطلاعات، تمامی فعالیتهای خود را با زمان بندی یادداشت کند. ویژگیهای دقیق منابع را ثبت کند و هیچ عمل یا نکته ای را که با مساله ارتباط دارد، کوچک تلقی نکند.

۶- کارهایی را که دیگران در پیرامون یا مرتبط با این کار انجام داده اند حتماً بایستی محقق مطالعه کند.

۷- اطلاعات بدست آمده را طبقه بندی کند تا در مورد لزوم، رجوع به هر کدام از آنها آسان باشد و

جمع بندی نهایی آنها هم با سهولت انجام پذیرد.

روش گردآوری اطلاعات:

اطلاعات مربوط به تشخیص راه حل مساله، با چهار روش قابل دست یابی است.

الف) مشاهده

مشاهده عملی است که در آن محقق برای کشف علل بعضی از امور از قوه ی دید خود استفاده می کند . در مشاهده ، حواس پنجگانه با هم و به کمک هم عمل می کنند . ایگونه مشاهده باید هدفمند و با برنامه ویژه انجام پذیرد.

ب) مصاحبه

مصاحبه عملی است که در آن محقق ، برای کشف علل بعضی امور ، از گفت و گو استفاده می کند. این گفت و گو ، باید با تدیر و فکر و تعمق و دقت خاصی از ابتدا طراحی شود تا بتواند با کمترین زمان و با کمترین جملات ، بازدهی لازم و کافی داشته باشد.

مصاحبه ی علمی شرایط و ویژگیهایی دارد که در صورت لزوم ، افراد علاقمند می توانند شرح تفصیلی آن را در کتاب های روش تحقیق مطالعه کنند.

ب) پرسشنامه

پرسشنامه سوال یا سوالات کتبی است که محقق، برای یافتن راه حل مساله از آن استفاده می کند.

پرسشنامه انواع مختلف دارد که از همه معروفتر، تقسیم آن به باز پاسخ و بسته پاسخ است.

در پرسشنامه باز پاسخ، سوال نوشته شده و محل پاسخ آن باز و خالی است و پاسخ گو مجاز

است هر مقدار یا هرگونه پاسخ دهد . اما در بسته پاسخ ، پاسخ ها داده شده و پاسخ گو از بین چند مورد پاسخ داده شد. یکی یا چند تا را علامت می زند.

در تهیه پرسشنامه به نکات زیر باید توجه کرد:

۱- تهیه پرسشنامه، نیاز به مهارت خاصی دارد، احتمال زیاد است که پاسخ دهنده، بنا به دلایل خاصی پاسخ صحیح را ندهد. محقق باید این دلایل را از قبل پیش بینی کرده و در تهیه ی پرسشنامه آنها را در نظر داشته باشد.

۲- در پرسش هایی که جنبه ی قضاوتی دارند، حالات روحی و روانی و حتی فکری افراد در قضاوت می تواند تاثیر بگذارد. در چنین شرایطی ، انتظار قضاوت درست از پاسخ گو، گاهی منطقی نیست.

۳- از آنجاکه همیشه در پاسخ گویی،احتمال اعمال نظر وجود دارد، اگر از راهی غیر از پرسشنامه می توان اطلاعات به دست آورد بهتر است به جای پرسشنامه به آن مبادرت کرد.

۴- اگر پرسش ها سخت و نیازمند فکر کردن باشند و یا پرسشنامه طولانی باشد، پاسخ ها، به ویژه پاسخ سوالات بعد از شماره ۲۰ ، از اعتبار چندانی برخوردار نخواهد بود. چون پاسخگو به دلیل خستگی بابتی حوصلگی ممکن است بدون فکر و با سرعت آنها را پرکند.

۵- در پرسشنامه، تمام سعی خود را بکنید که کمترین مزاحمت، برای پاسخ گو فراهم شود.

۶- در بالای پرسشنامه، ضمن سلام و ارتباط با پاسخ گو و تشکر از او ، بطور خیلی خلاصه (حداکثر در ۵خط) ، هدف و منظور از پرسشنامه نوشته شود.

۷- پرسشنامه باید تمیز و خوانا باشد.

۸- تهیه و اجرای پرسشنامه شرایطی دارد که در کتاب های روش تحقیق به آنها اشاره شده است . محققان اقدام پژوه، درصورت تمایل به چنین کاری، لازم است با آن آشنایی کامل پیدا کنند.

ت) اسناد و مدارک

مدارک و اسنادی از قبیل عکس، نوارهای صوتی و تصویری، دیسکت ها و سی دی های رایانه ای ، کتاب ها، نقاشی ها، نمودارها، یادداشت ها ، اماکن ، ابزار و وسایل مختلف و ... همه و همه می توانند منبع جمع آوری اطلاعات باشند. به ویژه کتاب ها و طرح های تحقیقاتی ، منابع غنی و ارزشمندی هستند که محقق با مطالعه ی آنها می تواند به پاسخ بسیاری از سوالات دست یابد.

نمونه ای از اقدام پژوهی :

مساله : « مشکل پرخاشگری یک دانش آموز» می باشد .

عنوان : «حل مشکل پرخاشگری یک دانش آموز(سوم راهنمایی)» .

گردآوری اطلاعات این اقدام پژوهی می تواند به قرار ذیل باشد:

«... تصمیم گرفتم اطلاعات زیادتر و دقیق تری از او بدست آورم . لذا با مدیر آموزشگاه مشورت کردم و ضمن بیان ماجرا، ضمن درخواست اجازه، از او برای پیگیری موضوع طلب همکاری نمودم. وی ضمن استقبال از پیگیری مسائل تربیتی، به دلیل حساسیتی که در این مساله دارم، از من تشکر کرد و قول داد از هر کاری که از دستش برآید دریغ نکند. دوفرد از همکاران را هم به من معرفی کرد که می توانستند اطلاعات دقیق تری از او به من ارائه دهند...

برای کسب اطلاعات بیشتر ، اقدام به گروه سنجی نمودم تا موقعیت سیامک را در کلاس سوم الف پیدا کنم. بعد از توجیه بچه های کلاس،... گفتم یک برگ کاغذ بردارند، در یک طرف آن به ترتیب اولویت اسم سه نفر را که با آنها بیشترین دوستی را دارند یا آرزو دارند با آنها دوست شوند را بنویسند و در طرف دیگر آن ، اسم یک نفر را که از او بیزار و ناراحت هستند مرقوم کنند... از نتایج حاصله یکی این بود که هیچ کس از ۳۴ نفر ، ننوشته بودند که می خواهند با سیامک دوست شوند. مضافاً این که ۷ نفر نوشته بودند که از او متنفرند. ۱۳ نفر نوشته بودند که می خواهند با یزدانی دوست شوند . یزدانی از حیث گروه سنجی، به عنوان ستاره کلاس به حساب می آمد که می توانست در حل مشکل به ما کمک کند. سیامک هم متقاضی دوستی با یزدانی شده بود... در گام بعدی تصمیم گرفتم اطلاعاتی را از همکاران و خصوصاً ناظم مدرسه بگیرم...

انتخاب راه حل های ممکن

اگر اطلاعات، منطقی و دقیق و متناسب با اهداف تحقیق جمع آوری شده باشد؛ می توان از آن راه حل هایی برای مساله استخراج کرد. اگر جمع آوری اطلاعات به پیش بینی راه حل منجر نشود ، باید همچنان ادامه یابد.

راه حل هایی که از مجموعه ی اطلاعات به دست می آید باید اطمینان بخش باشند به گونه ای که محقق احتمال نزدیک به یقین بدهد که این راه حل ها برای حل مساله کافی است. اگر چنین احتمالی ندهد ، باید همچنان به جمع آوری اطلاعات ادامه دهد.

محقق پس از بررسی و تجزیه و تحلیل و تفسیر اطلاعات، فهرستی از راه حل ها تنظیم و آنها را در بخش پایانی گردآوری اطلاعات ، گزارش می کند.

راه حل گاهی انجام یک عمل موردی است و گاهی انجام مجموعه ای از اعمال گاهی تنها یک راه حل است و گاهی یک طرح و برنامه ی ابتکاری.

نمونه اقدام پژوهی:

مساله : « مشکل پرخاشگری یک دانش آموز » .

عنوان: « حل مشکل پرخاشگری یک دانش آموز (سوم راهنمایی) » .

انتخاب راه حل های ممکن می تواند به قرار زیر باشد:

«به این نتیجه رسیدم که موارد ذیل را باید اجرا کنم:

- ۱- هرطور شده باید با او رابطه برقرار کنم تا او سفره دلش را برایم باز کند و از این حیث تخلیه شود.
- ۲- زمینه دوست شدنش را با یزدانی که ستاره کلاس بود ولی آرزو داشت با او دوست شود، فراهم کنم تا احساس نکند که کسی مایل نیست؛ با او دوست شود و احساس حقارت نکند.
- ۳- از مربی ورزش و دبیر تاریخ و جغرافیا که رابطه عاطفی با او دارند کمک بگیرم.
- ۴- در شورای معلمین موضوع را مطرح کنم و از همکاران دیگر در این زمینه کمک بگیرم.
- ۵- با خانواده او به هر طریق ممکن رابطه برقرار کنم ؛ چون مطمئناً بخشی از مشکلات او ریشه در خانواده دارد.»

انتخاب، اعتبار بخشی و اجرای راه حل

راه حل، مهم ترین بخش یک اقدام پژوهی است. همه تلاشها و زحمات اقدام پژوهی، بستگی به اعمال یک راه حل موثر دارد. اگر راه حل مناسبی برای مساله ای ابداع یا پیدا نشود، اقدام پژوهی نتیجه نخواهد داد. وجه تمایز اقدام پژوهی با سایر انواع پژوهش ها، در اجرای راه حل به منظور ایجاد تغییر در وضع موجود است.

در اقدام پژوهی، عموماً راه حل ها ابتکاری و حاصل دقت نظر و ذکاوت محقق در کار اقدامی خود می باشد.

راه حلی که منجر به تغییر در وضع موجود شده است، نسخه ی گرانبهایی است که حاصل تجارب، مطالعات، دقت نظر و مهارت کاری اقدام پژوهان می باشد و به دو دلیل دارای ارزش و اهمیت فوق العاده است.

دلیل اول، اندوخته های علمی، تجربی و فکری اقدام پژوهی یا اقدام پژوهان است که پشتوانه ی این عمل موفق بوده و بدون تردید این پشتوانه، سرچشمه ی راه حل موفق برای مساله ی مورد نظر و بلکه راه حل های موفق برای مساله هایی است که چه بسا هر بار به نحوی خودنمایی کند.

دلیل دوم، اعتبار بالایی است که از طریق ایجاد تغییر در وضع موجود به دست آورده است. به معنای دیگر، نسخه ی کم نظیری است که در همه ی موارد مشابه، کارایی و شفاف بخشی دارد. چرا که اثر موفقیت آمیزی که یکبار توانسته است آن گونه خود را نشان دهد، اعتبار کارایی آن را با درصد احتمال بالا، به اثبات رسانده است. و اگر در شرایطی نتواند کارایی خود را مجدداً نشان دهد، ابتدا باید شرایط موجود را بررسی کرد تا معلوم شود؛ این شرایط، با وضعیتی که در آن راه حل، جواب داده بود، چه تفاوتی دارد.

میزان موفقیت و تغییری که در وضعیت موجود حاصل می شود، بستگی به قدرت و توان

اثربخشی راه حل دارد و اثربخشی راه حل ، بستگی به جوانب لازم برای تدارک یک برنامه ی منظم و صحیح در اجرای اقدام پژوهی دارد و این امر نیز موهون دقت، درایت، مهارت و هوشمندی اقدام پژوه یا اقدام پژوهان می باشد.

اگر مراحل اقدام پژوهی تا بررسی و استخراج راه حل ممکن برای ایجاد تغییر ، درست رعایت شده باشد، محقق ، راه حل هایی در اختیار دارد که با تکیه به آنها امید فراوانی به ایجاد تغییر در او پدید آمده است. این راه حل ها یا به طور مستقیم از منابع به دست آمده و یا با بررسی و مطالعه و تجزیه و تحلیل منابع، ذهن محقق به ابداع آن هدایت شده است. در هر صورت در اینجا وقت انتخاب راه حل مناسب و اثربخشی است و راه حل هایی که تاکنون به دست آمده ، معلوم نیست تا چه حد اثربخش خواهد بود.

انتخاب راه حل

مرحله انتخاب راه حل ، بخشی از اقدام پژوهی است که در آن محقق از بین راه حل هایی که فهرست کرده است، بعضی را باید با دلایل و توجیه کافی انتخاب و بعضی را کنار بگذارند.

اگر راه حل بدست آمده تنها یک عمل موردی است، در گزارش اقدام پژوهی، کافی است دلایل اثربخشی این عمل را، به استناد منابعی که در جمع آوری اطلاعات مورد استفاده قرار گرفته و یا استدلال هایی که خود او دارد، در گزارش خود بیاورد.

اگر راه حل مجموعه ای از اعمال است که در عرض هم یا در طول هم باید اجرا شوند، در گزارش اقدام پژوهی ، باید دلایل کافی مبنی بر انتخاب هر عمل و علت طولی یا عرضی بودن آنها را توضیح دهد.

احتمالاً محقق، در بخش پایانی گردآوری اطلاعات، چند مجموعه ی عمل را برای تغییر وضع موجود شناسایی کرده است که در این صورت باید علت حذف آنها و اجرای یک مورد را تشریح نماید و اگر تعداد عمل بیشتری برای یک مجموعه ی عمل در نظر داشته است، باید علت حذف بعضی از

آنها و نگه داشتن بعضی دیگر را ذکر نماید.

برای روشن شدن مطلب، موارد بالا با مثال توضیح داده می شود.

محقق سه مجموعه ی عمل برای افزایش بهره وری بخشی از اداره پیش بینی کرده است که عبارتند از:

- استفاده از ۸ راه تشویقی به شرحی که در گزارش آورده است.
- استفاده از ۴ عمل تنبیهی به شرحی که در گزارش آورده است.
- استفاده از ۵ راه تذکر غیرمستقیم که در گزارش آورده است.

سه مجموعه عمل فوق، در هنگام بررسی اطلاعات جمع آوری شده، پیش بینی شده است و محقق باید آنها را دقیقاً بررسی کرده و بعضی، یا همه را برای اجرا، انتخاب کند. در هر صورت، دلیل انتخاب و اثربخشی هر راه را، به استناد منابع اطلاعاتی و یا استدلال های شخصی خود، باید در گزارش اقدام پژوهی خود توضیح دهد.

ممکن است محقق فقط به یک مجموعه ی اعمال دست یافته و با بررسی اطلاعات جمع آوری شده، دریافت داشته باشد که با استفاده از ۸ راه تشویقی می تواند بهره وری آن بخش را افزایش دهد. در بررسی مجدد این راه حل ها جهت عملیاتی و اجرایی کردن آنها، ۳ راه تشویقی را کنار گذاشته و ۵ راه را انتخاب می کند. محقق باید دلایل کنار گذاشتن ۳ راه و دلایل انتخاب ۵ راه را به طور کامل شرح دهد. اگر محقق تشخیص داد که برای تغییر مورد نظر، لازم است ابتدا افراد بخش، با دو روش خاص تشویق شوند و بعد با یک روش ویژه تنبیه شوند و بعد با سه روش به خصوص تشویق و متذکر شوند، این نوع راه حل، مجموعه ی اعمالی طولی محسوب می شوند و اگر تشخیص داد که همه را با هم اعمال کند، مجموعه ی اعمالی عرضی محسوب می شوند.

اگر راه حل تنها یک راه حل است و همین یک مورد از بررسی اطلاعات به دست آمده است، علل اثربخشی راه حل مورد نظر باید در گزارش اقدام پژوهی شرح داده شود و البته این عمل در بخش انتخاب راه حل نوشته می شود. اگر راه حل، در بررسی اطلاعات جمع آوری شده به صورت یک

طرح و برنامه ابتکاری شکل گرفته است و محقق تشخیص داده که باید کل طرح و برنامه ابتکاری را اجرا نماید، دربخش انتخاب راه حل باید دلایل اثربخشی آن را بطور مشروح ذکر کند و اگر به اصلاح و کم و زیاد کردن آن می پردازد، آن را در بخش انتخاب راه حل ، با ذکر دلایل کافی، قید نماید.

علت اینکه دلایل نامبرده باید در گزارش اقدام پژوهی آورده شود آن است که محققان دیگری که در آینده ، این کار اقدام پژوهی را مطالعه خواهند کرد، یا دلیل کافی برای عدم تکرار آنها در اختیار داشته باشند و یا لاقلاً با خواندن علت های نوشته شده، بتوانند به نقد و بررسی آن بپردازند؛ به این دلیل که اگر دلایل قوی تری داشتند، به استناد آن دلایل، در فرایند عمل محقق قبلی دخالت نمایند.

مثال:

مساله: « ضعف توان یادگیری مفاهیم و اصطلاحات و نقشه جغرافیایی ایران در یک کلاس» .
عنوان: « افزایش توان یادگیری مفاهیم و اصطلاحات و نقشه جغرافیایی ایران در یک کلاس(چهارم ابتدایی)» .

انتخاب راه حل می تواند به قرار ذیل باشد:

« از این چهار راه حلی که بدست آمد، اولی دارای هزینه زیاد و اجرای آن مشکل بود، راه حل دوم، ماهی یکبار ممکن بود و اثر بخشی آن چندان اطمینان بخش به نظر نمی رسید. راه حل سوم به دلیل امکانات ضعیفی که در مدرسه داریم ممکن نبود. اما راه حل چهارم که به نحوی همه دانش آموزان را به تلاش و تکاپو و فعالیت وا می دارد، مناسب تر به نظر رسید.»

اعتبار بخشی راه حل

اعتبار بخشی راه حل، یعنی انجام فعالیتی که در طی آن، محقق در اثربخشی راه حلی که انتخاب کرده است اطمینان حاصل کند، به بیانی دیگر بیان دلایل انتخاب و استناد به منابع مختلف جهت تایید راه حل های انتخابی را اعتبار بخشی راه حل گویند.

اطمینان لازم به روش اثربخشی راه حل از سه طریق بدست می آید:

الف- توسط خود اقدام پژوه، به این صورت که او بدون اینکه آن را به کسی نشان دهد و نظر خواهی کند، مطمئن می شود که اثربخشی خواهد داشت.

ب- با ارائه آن به صاحب نظران و اهل نظر و تجربه .

پ- پیاده کردن محدود و مقطعی و مشاهده نتیجه آن .

توصیه می شود که محقق سعی کند همیشه برای ارزیابی راه حلی که به نظرش می رسد از صاحب نظران و اهل علم و تجربه استفاده نماید و اطمینان زیادی به موفقیت آن نداشته باشد مگر پس از ارزیابی توسط اهل فن.

در هر صورت، اعتبار بخشی راه حل بستگی به احساسی دارد که محقق در وجود خود می یابد. تا مطمئن نشود که راه حل اثر مثبت خواهد داشت، نباید آن را اجرا کند. چون ممکن است نه تنها دارای اثر بخشی نباشد بلکه تاثیر منفی به جا گذاشته و محیط کاری را دچار ضرر و زیان بکند. به ویژه اگر عمل اقدام پژوه ، با روحیه و شخصیت افراد ارتباط دارد، باید احتیاط را به حداکثر رسانده و

هر اقدامی را پس از اعتبار بخشی عملی سازد.

در نوع دوم از اعتبار بخشی ، محقق با ارائه راه حل یا راه حل‌های خود به صاحب‌نظران ، اهل علم و فن، آنها را به نقد و انتقاد و بررسی گذاشته و نظرات مفید را پذیرفته و بر مبنای آن به تغییر و تصحیح راه حل خود می پردازد.

مثال:

مساله : «افت تحصیلی یک دانش آموز در درس شیمی (پایه اول دبیرستان) می باشد».

عنوان: « رفع افت تحصیلی یک دانش آموز(پایه اول دبیرستان) در درس شیمی از طریق اصلاح رفتار گوشه گیری وی» .

اعتبار بخشی راه حل: « جهت ارزیابی راه حل ها، با مشاور مشورت کردم. او این راه حل ها را تایید کرد . فقط سفارش نمود که باید خیلی با حوصله عمل نمود. ضمناً به من پیشنهاد کرد به جهت اینکه سایر دبیران نیز با این دانش آموز بیشتر آشنا شوند و از وضعیتش اطلاعات بیشتری کسب کنند، تا آنها هم تا حد امکان با من همکاری کنند، این مساله را در جلسه شورای دبیران که چند روز دیگر تشکیل می شود مطرح کنم. من نیز این کار را کردم و راه حل های پیشنهادی خودم را گفتم و نظر آنها را جویا شدم. ایشان ضمن تایید این راه حل ها و دادن پیشنهادهایی، گفتند خودشان نیز در این جهت تلاش خواهند نمود تا زودتر نتیجه مثبت حاصل گردد.»

گاهی راه حل پیش بینی شده را با اجرا کردن در مقطع زمانی یا مکانی کوچک تر می توان آزمایش کرد. مثلاً محققى در راه حل هاى خود به اینجا رسیده است که دادن تکلیف خانگی به دانش آموزان، کلاسی را از مشکل و مساله به خصوص که آنها دچار هستند، نجات خواهد داد. با توجه به اینکه صاحب نظران فراوانی هستند که در اثربخشی تکالیف خانگی تردید وارد کرده اند، محقق باید ابتدا یک یا دو دانش آموز را با دادن تکلیف خانگی آزمون کرده و اثرات آن را ملاحظه کند. اگر مثبت بود در مورد همه ی کلاس اجرا نماید.

اگر چه اینگونه آزمون ها هم چندان توصیه نمی شود. چون حتی تاثیر منفی یک عمل در یک فرد هم مقبول نیست. به عبارت دیگر، تا حد ممکن از تبدیل کردن انسان ها به موش آزمایشگاهی، خودداری کنیم.

اثرات اعتبار بخشی عبارتند از:

- ۱- ایجاد اطمینان از اثربخشی راه حل برای محقق.
- ۲- افزایش روحیه ی محقق در ادامه ی کار.
- ۳- افزایش حس مشارکت مابین همکاران، به خصوص اگر برای نظرخواهی از همکاران کمک گرفته شود.
- ۴- پیش گیری از ضررهای احتمالی.
- ۵- کاهش هزینه ی اجرا، چه از نظر مادی چه معنوی.

اجرای راه حل

قبل از اجرای راه حل ، محقق، باید با نکات زیر توجه کند:

الف) برای اجرای راه حل، به صورت دقیق برنامه ریزی کند. اجرا و ابعاد کار را شناسایی و فهرستی از آنها تهیه نماید و به ترتیب برای هرکدام، زمان و موقعیت ویژه ای را پیش بینی کند. نمونه ای از ثبت برنامه های اجرایی راه حل:

کار اول: مشخص کردن اهمیت موضوع برای دانش آموزان به صورت شفاهی در سه جلسه، در ابتدای هر تدریس، هربار به مدت ۳ دقیقه (۲ هفته ی اول).

کار دوم: آوردن مدیر به کلاس، دوبار، برای تاکید موضوع در قالب جملات ترغیب آمیز و تشویق کننده (هفته ی سوم و چهارم).

کار سوم: دادن تکلیف در کلاس به دانش آموزان، برای نوشتن اهمیت موضوع به صورت انشاء (هفته پنجم).

کار چهارم: بردن دانش آموزان به گردش علمی و توضیح ابعاد مختلف موضوع برای آنان هنگامی که کنار یک نهر نشسته اند و به آب جاری تماشا می کنند. (هفته ششم)

کار پنجم: درخواست از دانش آموزان برای انجام تحقیق کتابخانه ای در مورد موضوع و تحویل گزارش تحقیقی طی ۲۰ روز (هفته های هفتم تا نهم).

کار ششم: انتخاب سه گزارش برتر و اهدای جوایز به آنان و تکثیر آثار آنان برای دانش آموزان دیگر (هفته اهم)

کار هفتم: گروه بندی دانش آموزان، به منظور نقد و بررسی گروهی گزارش های تحقیقی و ارائه نتایج خود به اینجانب (هفته های یازدهم و دوازدهم).

کار هشتم: انجام یک آزمون از دانش آموزان برای سنجش تاثیر اقدامات انجام شده بر بینش و دیدگاه آنان (هفته سیزدهم).

نمونه ای از برنامه ریزی یک محقق برای همه مراحل اقدام پژوهی

۱- مطالعه در مورد مساله به منظور شناخت کلی آن و تنظیم مقدمه ۱ ماه

۲- تدوین و نوشتن چگونگی تشخیص مساله ۵ روز

۲ روز	۳- تدوین و نوشتن انگیزه و اهداف
۱۵ روز	۴- تدوین و نوشتن توصیف وضع موجود و اهمیت و ضرورت مساله
۱۵ روز	۵- به دست آوردن شواهد ۱ و نوشتن آن
۱/۵ ماه	۶- گردآوری اطلاعات برای حل مساله
۱ هفته	۷- تدوین و نوشتن انتخاب راه حل
۱۰ روز	۸- اعتبار بخشی راه حل
۲ ماه	۹- اجرای راه حل
۱ ماه	۱۰- نتیجه گیری
۱۵ روز	۱۱- تدوین و نوشتن نتیجه گیری
۱۵ روز	۱۲- به دست آوردن شواهد ۲ و نوشتن آن
۳ روز	۱۳- تدوین و نوشتن پیشنهادات
۳ روز	۱۴- تدوین و نوشتن پیوست و منابع و مآخذ
۲۰ روز	۱۵- بازنگری و پاک نویسی گزارش اقدام پژوهی

ب- شناسایی همکاران و هماهنگی با آنان

اقدام پژوه، ممکن است يك نفر يا يك گروه باشد. در هرصورت نیاز به همکاری دیگران هست. همکاران که به احتمال زیاد، همکاران شغلي يا از مقامات مافوق هستند، باید شناسایی شده و هماهنگی لازم با آنان صورت پذیرد.

نحوه همکاری باید به گونه اي طراحی شود ، که همه ي همکاران، تحقیق را متعلق به خود و در نتیجه ي آن خود را سهیم بدانند، در کسی يا کسانی این تصور پدیدار نشود که کار متعلق به آن محقق يا محققان است و بقیه برای ایشان کار می کنند.

اگر افراد مافوق، یا کسانی که به ناچار با کار مورد نظر ارتباط دارند و باید در مجموعه ي اقدام

پژوهان قرار گیرند، مقاومت و ایستادگی کرده و از همکاری و انجام کار اقدام پژوهی ممانعت نمودند، محقق یا محققان ، از متهم کردن آنان به طور جدی خودداری کنند. بلکه فکر کنند که خود نتوانسته اند قضیه را به درستی مطرح کرده و تفاهم لازم را ایجاد کنند. اگر هیچ وقت نتوانستند آنان را راضی کنند، بهتر است از اقدام پژوهی خود در شرایط فعلی دست بردارند.

پ- پیش بینی های جدی در مورد حفظ حرمت و شان افراد؛ اعم از کسانی که مورد تحقیق قرار دارند یا آنها که در ارتباط با اجرای آن خواهند بود.

کسانی که مورد تحقیق هستند، کسانی می باشند که مساله و مشکل یا با خود آنهاست، یا با آنان ارتباط دارد. چنین کسانی نسبت به برخوردی که با آنان می شود حساس و دقیق هستند. اگر محقق، از نظر شغلی هم ردیف آنهاست، هرگز خود را نباید برتر از آنان تصور کند و یا به گونه ای عمل نماید که این شبهه پیش بیاید که آنان سوژه اقدام پژوهی یا اقدام پژوهان محسوب می شوند . این ویژگی را حتی در صورتی که از نظر شغلی برتر از آنها باشند هم نباید ابراز کنند. شان و حرمت انسان ها، بالاترین سرمایه ی زندگی آنهاست؛ تا جایی که بسیار اتفاق می افتد که انسان ها ، برای حفظ حرمت و شان خود، از نظر مالی به شدت متضرر می شوند یا در این راه جان خود را فدا می کنند. بالاتر از همه ی این ها آنکه، اگر مقام و حیثیت افراد، در هنگام اقدام پژوهی، دچار آسیب شود، در نتیجه ی کار اثر گذاشته و محقق، آن گونه که انتظار می رود، موفق نخواهد شد و ممکن است حتی خود متوجه این عیب نشده و کار خود را خوب تفسیر کند. اما اگر نکته فوق رعایت می شد، هم نتیجه ی بهتری به دست می آمد و هم ، فعالیت های بعد از اقدام پژوهی سد نمی شد.

لازم به توضیح است که کار اقدام پژوهی پس از اتمام یک مرحله ی کاری که خود یک اقدام پژوهی محسوب می شود، به اتمام نمی رسد، اثرات مثبت تغییر ایجاد شده، همچنان ادامه می یابد. اگر حیثیت افراد تغییر یافته، یا حیثیت افرادی که محیط را تغییر داده اند، خدشه دار شود،

ممکن است ، نه تنها پس از يك مرحله تغيير اقدام پژوهي به ادامه ي عمل رغبت نداشته باشند، بلکه با عکس العمل منفي، اثرات کار قبلي را هم خنثي نمايند.

ت- آمادگی برای ثبت و یادداشت همه مراحل اجرای راه حل ، با همه جزئیات و ریزه کاری ها.

اقدام پژوهان، نه تنها همه ي مراحل و جزئیات راه حل، بلکه همه ي مراحل و جزئیات اقدام پژوهي را از ابتدا تا انتها باید یادداشت کنند . همه ي اقدامات را براساس زمان، مکان و موقعیت باید به خاطر سپرده و در زمان خاصی یادداشت نمایند. بهترین زمان برای این یادداشت ها، آخر هر روز یا ساعتی قبل از خواب شبانهگهی است. یادداشت هاي هر روز شایسته نیست تا روز بعد به تاخیر بیاقتد . ساعات بین روز و یادداشت هاي متعدد در بین روز هم پسندیده است.

یادداشت جزئیات راه حل به منظور موارد زیر انجام مي پذیرد:

۱- فرصتي به دست مي آید تا درصورت لزوم ، محققان ، کارهاي انجام شده را مرور کرده و آنها را ارزیابي کنند.

۲- گاهي اقدام پژوهان با موانعي برخورد مي کنند که مسیر حرکت را سد یا کند مي کند علت آن را ممکن است ندانند اما اگر یادداشت ها را مرور کنند به علت یا سرنخ مشکل دست پیدا مي کنند.

۳- مرور یادداشت ها، موجب اصلاح عمل مي شود. انسان در هنگام فعالیت کمتر عیب خود را متوجه مي شود. اگر يك کشتي گیر فیلم بازی خود را تماشا کند به اشتباهاتي که در هنگام کشتي مرتکب شده است تاسف مي خورد و در دفعات بعدي از تکرار آنها خودداري مي کند. یادداشت ها ، اگر هرچند روز يك بار مرور شوند، آیینه اي هستند برای انعکاس عیب ها و نقص ها و حتي نقاط قوت.

- ۴- مرور یادداشت ها موجب مي شود محققان از تکرار کارها خودداري کنند و حرکت کاري را به طور مستقیم رو به جلو در پيش بگیرند . معمولاً در کارهاي روزمره، بسياري از نيروها، صرف برگشت به اصل کار از حواشي مي شود. يك نويسنده اگر بدون مرور یادداشت روز قبل ، به دنباله ي یادداشت بپردازد، احتمال دور شدن از اصل موضوع براي زياد خواهد بود. اقدام پژوهان شايسته است هر روز به آخرين کارهايي که روز قبل انجام داده و در یادداشت ثبت کرده اند نگاه کنند تا فعاليت روز جديدشان، درست در راستاي فعاليت قبلي باشد.
- ۵- یادداشت ها، به تنظيم دقيق و علمي گزارش اقدام پژوهي مي انجامند، بدون یادداشت جزئیات کارها، نمي توان براي اقدام پژوهي ، گزارش علمي تهيه کرد.

ث- در هر محل و گروه يا سازمان ، افرادی هستند که بيش از ديگران داداری نفوذ هستند. مناسب است اقدام پژوه پيش از آغاز تحقيق اين افراد را شناسايی کند، چرا که اين افراد می توانند هم خودشان اطلاعات مناسبی در اختيار ما بگذارند و هم تسهيلات لازم برای پيشرفت پژوهشی را فراهم سازند.

ج- پيش بينی درخصوص تامین منابع مالی

اقدام پژوهي ، گاهي هزينه هاي زيادي را طلب مي کند؛ تا جاي که بدون آن، اجرائي اقدام پژوهي ، به ويژه اجرائي راه حل ، ممکن نخواهد بود.

اقدام پژوهان ، قبل از مواجهه با مشکل جديد که به ادامه ي کار آنها ممکن است آسیب برساند، بايد منابع و راه هاي تامین هزينه ها را پيش بيني نمايند.

چ- بهتر آن است تلاش کنید از همان آغاز کار، گروهی از افراد را به عنوان داور و منتقد کار خودتان در نظر بگیرید تا به جای ارزیابی یا داوری در پایان کار شما ، پایه پای پیشرفت کارتان ، از نظرها و داوری های آنان نیز مطلع شوید.

نکاتی که در اجرای راه حل باید به آن توجه داشته باشید:

(الف) بپذیرید که تغییر و اصلاح ناگهان انجام نمی شود، بلکه نیاز به فراهم بودن شرایط دارد. اگر همه ی شرایط فراهم باشد، ممکن است انتظار داشت اصلاح مطابق با خواست شما پیش برود.

(ب) اگر تغییر و اصلاح کند باشد یا انجام نگیرد ، نباید هیچکس را مقصر قلمداد کنید، بلکه باید معتقد باشید که شرایط لازم هنوز فراهم نشده است.

(پ) اگر شرایط لازم فراهم نبود ، یعنی تغییر و اصلاح یا به کندی پیش می رفت و یا هیچ حاصل نمی شد، نباید کسی را مقصر قلمداد کنید ، بلکه این شما هستید که باید روش خود را به گونه ای تغییر دهید که با وضعیت موجود سازگار باشد و شرایط لازم را فراهم نماید.

(ت) می توانید هدف‌تان را تاثیر بر دیگران قرار دهید، ولی تحقق این هدف، همیشه به آسانی و با اطمینان صورت نمی گیرد . پیش از تغییر دیگران لازم است نخست خودتان را تغییر دهید.

(ث) باید معتقد باشید که بدون کمک دیگران، هرگز نمی توانید در کار خود موفق شوید. شایسته است بهترین روش برقراری همکاری با افراد مورد لزوم را فراهم نمایید.

(ج) شما هر لحظه باید آمادگی داشته باشید تا روش خود را تغییر دهید، هدف اعمال یک روش خاص نیست. هدف ایجاد تغییر یا اصلاح وضع موجود است، هر چند با تغییر روش ممکن باشد.

(چ) هر لحظه باید آمادگی پذیرش انتقادات ، ایرادات، تذکرات و نصایح را داشته باشید و روش خود را با شرایط ایجاد شده هماهنگ کنید.

(ح) سعی کنید تا حد ممکن ، هر مرحله ای از کار را، در معرض نقد و ارزیابی افراد صاحب نظر و خیرخواه قرار دهید؛ تا در صورت لزوم به اصلاح روش خود اقدام کنید.

(خ) اگر یک نفر هستید ، از تک محوری بپرهیزید و اگر چند نفرید ، از یک جانبه گرایی دوری کنید. هر لحظه آمادگی داشته باشید تا از راه های ابراز شده توسط دیگران به گرمی استقبال کنید و در صورت لزوم به کار بندید.

(د) کار پژوهشی همواره با موانع و مشکلاتی همراه است باید بکوشید تا اراده خود را در انجام کارها تقویت کنید. هیچ موقع نگوئید نمی توانم. خواستن توانستن است. همیشه آمادگی یادگرفتن و اصلاح رفتار خود را داشته باشید. انجام کارها با اعتماد و اراده ی قوی، یکی از رازهای موفقیت است.

(ذ) نباید خود را به عنوان محقق، با ژست خاص و شخصی ویژه ، در بین همکاران و محیط کاری تصور کنید. نباید در شما کوچکترین اثری از غرور خود بینی و احساس برتری از دیگران به وجود آید. چون این احساس در هر صورت در ظاهر شما آشکار می شود و موجب بدبینی و عدم همکاری دیگران با شما می شود.

(ر) پژوهش گر باید به گونه ای رفتار کند تا دیگران احساس نکنند که آزادی هایشان به خطر افتاده

است؛ مثل آزادي شغلي، آزادي زندگي، آزادي فكري و غيره. نبايد پژوهشگر كاري كند تا اعمال وي دخالت در امور افراد تلقي شود.

(ز) هميشه به ياد داشته باشيد كه افراد حق دارند در پژوهش شما شركت نکنند. اصرار به اين كار دور از اخلاق و روابط انساني است.

(ژ) هرگز همه چيز را تضمين شده تلقي نکنيد. گاه گاهي به افراد مشاركت كننده مراجعه كنيد و ببينيد آيا ترديد در آنان درباره كار شما به وجود آمده است يا نه. اگر سوء تفاهمي را احساس كرديد تلاش كنيد آن را برطرف كنيد.

(س) هميشه اين احساس را داشته باشيد كه به قصد خدمت و گره گشايي دست به چنين كاري مي زنيد.

اهمیت و اعتبار اجرای راه حل

راه حلی که دارای شرایط زیر است از اهمیت و اعتبار بالاتری برخوردار است :

۱- **ابتکاری است:** به این معنا که با تشخیص مصالح و موقعیت و شرایط موجود توسط اقدام

پژوهان عملی شده است. عیناً از روشی که دیگران اجرا کرده اند، تقلید نشده است.

۲- مشارکتی است: در انجام آن، افراد بیشتری مشارکت کرده اند و در نقد و ارزیابی و طراحی و پیگیری آن، نفرات بیشتری اقدام نموده اند.

۳- آسان است: به این معنا که عوامل مورد مطالعه، فراوان، پیچیده و متناقض نبوده اند. هرچه روابط عوامل محدودتری مورد مطالعه و تحقیق قرار گیرد، تحقیق، ساده و آسان خواهد بود. از ویژگیهای اقدام پژوهی هم، سادگی و آسانی است.

۴- انعطاف گر است: تحقیقی که در آن اقدام پژوهان، از روحیه ی انعطاف گری بیشتری برخوردار بوده و نرمش لازم را در شرایط خاصی از خود بروز داده اند، از اعتبار بالایی برخوردار است. چون تکیه به یک یا چند فکر، مقایسه با افکار بیشتر، می تواند درست تر باشد.

۵- شان و حرمت افراد حفظ شده است: در تحقیقی که صمیمیت، همدلی، احترام متقابل و رعایت شئون شخصی و اجتماعی در آن بیشتر به چشم می خورد، می توان انتظار موفقیت بیشتری داشت. چون صفات مخالف آنچه در بالا آمد، موجب مقاومت، عکس العمل و کدورت خاطر می شود. در چنین شرایطی ممکن است در ظاهر تغییری به نظر برسد، اما با رفع فضای تحقیق، احتمال به هم خوردن وضع مطلوب و برگشت به وضعیت قبلی وجود دارد. حتی گاهی فضای اخلاقی نامطلوب که در هنگام اجرای راه حل حاکم می شود، موجب بدتر شدن وضعیت از حالت قبل تر می شود.

روش های تولید راه حل:

راه حل، از چهار طریق پدید می آید:

- ۱- از اطلاعات گردآوری شده استخراج می شود.
- ۲- از اطلاعات گردآوری شده استنباط می شود .
- ۳- توسط اقدام پژوهان ابداع می شود.
- ۴- از موارد مشابهی که در جایی اجرا شده برداشت و متناسب با وضعیت و شرایط موجود (محیط کاری اقدام پژوهان) اصلاح می شود.

اگر راه حلی، عیناً از جایی برداشت شد، و بدون تغییر و با همان حالت در محیط جدید هم پیاده شود، ویژگی ابتکار را نخواهد داشت. مگر اینکه در هنگام اجرا، سازگاری داده شود و یا از اطلاعات جمع آوری شده استخراج شود.

نکاتی که پس از اتمام اجرای راه حل باید مورد توجه قرار دهید:

این نکات عبارتند از:

- ۱- تدوین و یادداشت مرحله ی بعدی اقدام پژوهی (نتیجه گیری) آغاز شود: در ثبت و یادداشت موارد،

از افشای اسرار دیگران به طور جدی باید خودداری کنید.

۲- اگر نام یا گزارش یا اطلاعاتی از کسی یا کسانی باید آورده شود بدون اجازه ی آنان نباید این کار صورت پذیرد.

۳- اگر از کسی یا کسانی یا منبعی نقل قول شود، با حفظ امانت، آن در داخل گیومه قرار داده شود و نام آنها و منبع مورد نظر نشانی شود.

۴- پس از اتمام اقدام پژوهی هم ، کار نباید تمام شده تلقی شود. اولاً آثار تغییری که ایجاد شده ، همچنان ادامه خواهد یافت و ثانیاً محقق یا محققان با دقت و ارزیابی های در وضع مطلوب، به احتمال زیاد، به فکر تبدیل آن به وضع مطلوب تری خواهند افتاد. در این صورت وضع مطلوب قبلی ، وضع موجود خواهد بود و اقدام پژوهی ادامه خواهد یافت. ادامه کار را می توان دنباله ی اقدام پژوهی قبلی قرار داد یا با پایان آن، اقدام پژوهی جدیدی را شروع کرد.

چون راه حل، بخش عمده ای از گزارش اقدام پژوهی را به خود اختصاص می دهد و صفحات زیادی را اشغال می کند، آوردن نمونه ی آن در این بخش ممکن نیست . بنابراین تنها به خلاصه ای از اقدامات که بعضی اقدام پژوهان انجام داده اند اشاره می کنیم.

- معلمی برای بالا بردن میزان توان مندی دانش آموزان در آموزش دروس کلاس، با همکاری مدیر مدرسه ترتیب چیدن نیمکتها را تغییر داد و دانش آموزان را دایره وار نشانند.

- معاون یک مدرسه، برای حل مشکل تاخیر صبحگاهی دانش آموزان، با توزیع پرسشنامه مابین دانش آموزانی که دیر می آمدند، علل تاخیر آنها را جویا شد و در مجموع سه گروه را شناسایی کرد.

گروه اول: دانش آموزانی بودند که مشکل وسیله نقلیه داشتند.

گروه دوم: دانش آموزانی بودند که مشکل خانوادگی یا مشکلات قابل حل داشتند.

گروه سوم: دانش آموزانی بودند که به دلیل شیطنت و بازیگوشی دست به این کار می زدند.

او با همکاری طلبیدن مدیر، مشاور، مربی تربیتی، و سایر مسئولان مدرسه، به رفع مشکلات دانش

آموزان پرداخت.

- معاون یک مدرسه راهنمایی، پس از شناسایی دانش آموزانی که موجب بی نظمی مدرسه شده بودند، با آنها طرح دوستی ریخت و از خود آنان برای ایجاد نظم در مدرسه استفاده کرد.
- معلمی برای تقویت توان انشا نویسی دانش آموزان ، آنان را به حیاط مدرسه می برد و از آنان می خواست هرچه می بینند یا می شنوند بنویسند.
- معلمی برای تقویت توان انشا نویسی دانش آموزان ، تصاویر مناظر و امثال آن را روبه روی دانش آموزان قرار می داد و از آنان می خواست هرچه می بینند توصیف کنند.
- یک دبیر ریاضی ، مباحثی از دورس خود را که برای دانش آموزان مشکل بود، به صورت طرح معما، به گونه ای از بازی تبدیل کرده و تفهیم و تدریس آن را آسان گردانیده بود.
- یک دبیر شیمی، با حل مشکل انزواطلبی یک دانش آموز، به حل مشکل افت تحصیلی او مبادرت کرده بود.
- یک دبیر ادبیات، دانش آموزان را ملزم به ادای تلفظ عربی حروفی که شکل مشترک اما صدای متفاوت دارند کرده بود تا به تقویت املاک آنان کمک کند.
- یک معلم ابتدایی، با استفاده از روش قصه گویی و نقاشی به تقویت درس ریاضی دانش آموزان پرداخته بود.
- مشاور ، با روش های ویژه تربیتی، اقدام به ایجاد تنفر در دانش آموزان نسبت به سیگار کرده بود.
- یک دبیر دینی، با مثالهای عینی و بسیار جذاب ، اقدام به جلب نظر و بیداری فکری دانش آموزان در مفاهیم دینی کرده بود. این مفاهیم به قدری جذاب بودند که دانش آموزان را به کلی متحول می کردند.
- مدیری با همکاری مربی تربیتی و دبیر دینی، با استفاده از روش های بسیار جذاب در گرایش دانش آموزان به نماز جماعت موفقیت های فراوانی به دست آورده بود.

- یک دبیر تاریخ ادبیات، درس های کتاب را ، با همکاری دانش آموزان ، به نمایشنامه تبدیل کرده و با مشارکت دادن همه ی دانش آموزان، در هر درس برای تبدیل آن به نمایشنامه، سعی در تسهیل فراگیری این درس برای دانش آموزان کرده بود.
- یک دبیر ورزش، با درخواست از دانش آموزان جهت آوردن وسایل ورزشی اضافی یا اهدایی به مدرسه، امکانات ورزشی را گسترش داده و با تقویت فعالیتهای ورزشی مدرسه پرداخته بود.
- دبیری، با پرسش های کتبی و شفاهی، توانسته بود علت های بی نظمی و شلوغی کلاس را به سه دسته تقسیم کند.

(الف) بی نظمی ها و شلوغی هایی که ناشی از روش تدریس اوست.

(ب) بی نظمی ها و شلوغی هایی که ناشی از رفتارهای چند دانش آموز است.

(ج) بی نظمی ها و شلوغی هایی که ناشی از مدیریت کلاس اوست.

برای هر مورد، تدبیری اندیشیده بود که به رفع آن بپردازد.

چهار نکته ی مهم درباره ی اجرای راه حل:

درباره ی اجرای راه حل، چهار نکته ی مهمی که باید مدنظر داشت عبارتند از:

(الف) مهم ترین بخش اقدام پژوهی، همین مرحله است؛ چون نتیجه ای که از یک اقدام پژوهی انتظار می رود، بدون انجام این مرحله ممکن نخواهد بود. بعلاوه تغییری که در وضع موجود ایجاد می شود با انجام گرفتن همین مرحله ممکن خواهد بود. سایر بخش ها و مراحل اقدام پژوهی، به اعتبار همین مرحله شکل می گیرد .

(ب) نباید تصور کرد که تنها با داشتن راه حل می توان اقدام پژوهی کرد؛ بلکه برخورد با مساله ، خود آغاز کار اقدام پژوهی است . یک اقدام پژوهی، به محض تشخیص مساله، می تواند به تبیین و توصیف وضع موجود پرداخته و در تدوین مقدمه و بیان مساله و شواهد^۱، تلاش نماید.

(پ) نباید انتظار داشت که راه حل بلافاصله پس از تدوین مراحل فوق به فکر خطور کند. بلکه این

فاصله ی بین تشخیص مساله تا کشف راه حل مناسب، گاهی ممکن است سال ها طول بکشد ، در عین حال ممکن است بلافاصله پس از تدوین شواهد ۱ هم پیدا شود.

(ت) اقدام پژوه، در تنظیم گزارش علمی، به اجرای راه حل، دقیق تر و مشروح تر باید پردازد. ثبت همه جزئیات را مدنظر داشته و از درج هیچ نکته ای خودداری نکند؛ چون این بخش از کار است که ممکن است مورد استفاده عملی سایر محققان و علاقه مندان و همکاران او قرار گیرد.

نتیجه گیری، شواهد ۲

نتیجه گیری

نتیجه گیری، بیان رفع مساله است. در بیان مساله ، محقق به شرح و توضیح ابعاد و زوایای مختلف مساله ای که با آن برخورد نموده است می پردازد، به عبارت دیگر وضع موجود را که قصد تغییر دارد ، توصیف می کند در حالیکه در نتیجه گیری، محقق به شرح و توضیح ابعاد و زوایای وضعیتی که با تلاش او و همکارانش به وجود آمده است می پردازد. عبارت دیگر، وضع مطلوب را توصیف می کند.

در فصول قبل یادآوری شد که ، اقدام پژوهی دارای سه رکن اساسی است؛ به طوری که اگر محقق به هر یک از آنها نپردازد، اقدام پژوهی محقق نشده است و اگر به آنها ناقص پردازد، اعتبار

تحقیق زیر سوال خواهد بود. یکی از این سه رکن ، مرحله ی نتیجه گیری یا توصیف وضع مطلوب است.

محقق یا محققان اقدام پژوهی، پس از مشاهده ی مساله بر اجرای راه حل، به بیان دیگر به رفع مشکل می پردازند، اما اگر تغییر حاصله را تبیین نکنند و به شرح ابعاد آن نپردازند، نتیجه ی کارشان ، هم برای مخاطبان و هم خودشان، مبهم و نامشخص خواهد بود و چنین عملی، نمی توانند یک عمل علمی و پژوهشی باشد.

در نتیجه گیری مشخص می شود که وضع موجود بهبود یافته ، یا مساله رفع شده است. آنچه در نتیجه گیری مهم است، ایجاد تغییر در جهت مطلوب است. درست است که هرچه مقدار تغییر بیشتر باشد و وضع مطلوب دلخواه تر باشد، اقدام پژوهی جالب تر به نظر می رسد، اما اعتبار اصلی اقدام پژوهی در تغییری است که در جهت بهبودی حاصل می شود نه مقدار این تغییر.

در نتیجه گیری به نکات زیر باید توجه کرد:

الف) توصیف دقیق وضع مطلوب، با همه ی زوایا و ابعاد و جهات، به گونه ای که خواننده ی گزارش یا شنوده ی آن کاملاً قانع شود که وضع موجود تغییر یافته و به وضعیت بهتری تبدیل شده است.

ب) در هنگام توصیف وضع مطلوب، اشاره هایی هم در همان بعد به وضع موجود(وضع نامطلوب) بشود تا گزارش هر جزء ، ملموس تر و عینی تر ارائه شود.

پ) در همین خصوص، به نتایج کار محققان دیگر هم اشاره شود و تا جایی که ممکن است، به گزارش فعالیت آنها هم ، با توجه به تغییراتی که ایجاد کرده اند و نتایجی که به دست آورده اند، پرداخته شود.

ت) سعی شود، با عنایت به بخش توصیف وضع موجود، در مقابل هر وضعیتی که از آن گزارش شده است، وضعیتی هم از وضع مطلوب گزارش شود. به عنوان مثال، اگر در توصیف وضع موجود

آمده بود: «دانش آموزان نسبت به درس ریاضی، اظهار بی علاقه‌گی می کردند.» در توصیف وضع مطلوب یا نتیجه گیری، ذکر شود که : «دانش آموزان نسبت به درس ریاضی، اظهار علاقه‌مندی می کردند.» و یا اگر در توصیف وضع موجود آمده بود: «در کلاس ریاضی، هیچ نشاط و شادابی دیده نمی شد.» در توصیف وضع مطلوب گزارش خواهد شد: «در کلاس ریاضی، نشاط و شادابی دیده می شد. » اگر تغییر وضع موجود، بیشتر باشد، یعنی وضع مطلوب تر از جمله فوق حاصل شده باشد، گزارش می شود که : «در کلاس ریاضی، نشاط و شادابی بیشتری دیده می شد.» همچنین با این جملات ، می توان تغییرات مطلوب تر و خیلی بیشتر را به ترتیب بیان کرد:

- در کلاس ریاضی، نشاط و شادابی زیادی دیده می شود.
  - کلاس ریاضی به یک کلاس با نشاط و شاداب تبدیل شده بود.
  - در کلاس ریاضی، نشاط و شادابی بسیار زیادی دیده می شد.
  - در کلاس ریاضی، نشاط و شادابی غیرقابل وصفی دیده می شد.
- ث) سعی شود در ساخت و ترکیب جملات از اغراق و زیاده روی دوری شود. همچنین تلاش گردد از جملاتی که وضع مطلوب را ضعیف تر از آنچه که هست نشان می دهند خودداری شود. در بند «ت» در مورد توصیف وضع مطلوب در قالب جمله ای که میزان نشاط و شادابی را نشان می دهد، ۶ جمله مختلف آورده شده است که هرکدام معنای خاصی را افاده می کند. محقق آن قدر باید دقیق باشد که نقش جملات و کلمات را، درست متناسب با شرایط موجود به کار گیرد.
- بدیهی است که این نکته، در توصیف وضع موجود (در بیان مساله) هم باید مدنظر باشد. به عنوان نمونه کسی که وضع موجود کلاس ریاضی را توصیف می کند یکی از ده ها جمله ای که نوشته ممکن است این جمله باشد:

- در کلاس ریاضی نشاط و شادابی دیده نمی شد.
- بدون شک معنای جمله بالا یا معنای این جمله فرق می کند:
- در کلاس ریاضی هیچ نشاط و شادابی دیده نمی شد.

حال به معناهای متفاوت جملات زیر دقت فرمایید:

- در کلاس ریاضی، نشاط و شادابی کمی دیده می شد.
- در کلاس ریاضی، نشاط و شادابی خیلی کمی دیده می شد.
- در کلاس ریاضی، نشاط و شادابی به ندرت دیده می شد.
- در کلاس ریاضی، نشاط و شادابی خیلی دیده نمی شد.
- در کلاس ریاضی، هیچ نشاط و شادابی دیده نمی شد.

اقدام پژوهی، فردی دقیق، ظریف، باریک بین و اندیشمند است. برای توصیف هر وضعی، جمله ی خاص خود را به کار می گیرد. اگر چنین نشود، آنچه که در اقدام اتفاق افتاده است، با آنچه که گزارش شده است، متفاوت خواهد بود.

جهت تبیین هرچه بهتر موضوع، در زیر نمونه ای از توصیف وضع موجود یک اقدام پژوهی آورده شده است:

«دانش آموزان در نوشتن مطالب، از نظر روحی و جسمی خسته می شدند و گاهی ابراز بی علاقه می کردند. چون این درس دارای اصطلاحات علمی و کلمات مشکل می باشد و از طرف دیگر به دلیل کم سواد و شاید بتوان گفت بی سواد، برخی از دانش آموزان در نوشتن املا درست کلمات و یا حتی نوشتن کلمات معمولی مشکل داشتند.»

انتظار می رود محقق در توصیف وضع مطلوب با جملات زیر آغاز کند:

- «دانش آموزان دیگر در نوشتن مطالب، نه از نظر روحی و نه از نظر جسمی، خسته نمی شدند و دیگر ابراز بی علاقه نمی کردند. در نوشتن اصطلاحات علمی و کلمات مشکل دیگر چندان ناتوانی نشان نمی دادند. نوشتن املا درست کلمات تقویت شده بود و در نوشتن کلمات معمولی هیچ مشکلی نداشتند...»

مثالی دیگر:

مساله: «بی نظمی در یک مدرسه».

عنوان: «برقراری نظم در یک مدرسه با همکاری دانش آموزان بی نظم» .

توصیف وضع مطلوب از این تحقیق می تواند به قرار ذیل باشد:

«خودم رفتار و نوع عملکرد آنها را کاملاً زیر نظر داشتم و می دیدم که رفتار و حرکات آنها معتدل تر شده است و کمتر با دانش آموزان دیگر دعوا می کنند . کمتر سر و صدا می کنند. ز.ک در اجرای نظم در کلاس فوق العاده حساس بود و اجازه نمی داد بچه ها بعد از زنگ بیرون بروند یا بی خود در راهرو ها پرسه بزنند. برعکس عادت های قبلی شان که از سر و صدای بچه ها به طرف کلاس می رفتم ، دیگر فقط صدای زمزمه شنیده می شد. چون ز.ک خیلی فعال بود، در گردآوری بچه ها تیز و تند عمل می کرد. در صف بچه ها را خوب کنترل می کرد و چون نماینده بود احساس مسئولیت بیشتری می کرد. بیشتر از هرکس به دستورات مدیر و من و معلمان توجه داشت ، او که تا دیروز خود عامل بی نظمی بود می دیدم که در برقراری نظم چه تلاشی در مدرسه می کند و. حتی دیگران را به اجرای نظم دعوت می کرد.

ب.م که مسئول کتابخانه بود ، فعالیت اضافی اش که سبب شیطنت او می شد، صرف نام نویسی از دانش آموزان برای درخواست کتاب و جابجا کردن کتاب ها و مرتب کردن آنها و نوشتن فهرست کتابها و جمع آوری آنان شده بود. به این طریق کمتر فرصت می کرد با ز.ک در شرکت در دعوا و سرو صدای احتمالی همکاری کند و چون کتابخانه نیاز به رفتار اجتماعی تری داشت، تا حد زیادی رفتارش را کنترل می کرد . من با بکار بردن جملات احترام برانگیز و تعریف و تمجید در نظر سایر همکاران او را تشویق می کردم.

م.م که مسئول انضباط راهروها شده بود، بیشتر فرصت زنگ تفریحش را صرف مراقبت از راهروها و حفظ سکوت و بهداشت راهروها می کرد و از این طریق تازه درک می کرد که حفظ نظم در

مدرسه ، کار آسانی نبوده است و برای همین، در بسیاری از درخواست ها و کارهایی که من فرصت انجام دادن یا سرکشی به آنها را نداشتم ، کمکم می کرد ...»

غالباً فعل های بکار رفته در توصیف وضع موجود و توصیف وضع مطلوب ماضی استمرای و مضارع ساده می باشد.

شواهد ۲

شواهد دو، دنباله ی نتیجه گیری است با این تفاوت که در آن ، وضعیت مطلوب که با جملات کلی و توصیفی شرح داده شده است، با اعداد و ارقام و با مدارک و اسناد و دلایل و شواهد عینی و مستند و قابل سنجش، نشان داده می شود.

نسبت شواهد ۲ به نتیجه گیری، مانند نسبت شواهد ۱ به بیان مساله است. در شواهد، اعم از یک و دو ، عموماً از فعل هایی با زمان گذشته ساه استفاده می شود، همان گونه که در بیان مساله و نتیجه گیری، از فعل هایی با زمان گذشته ی استمراری یا حال ساده استفاده می شود.

درحقیقت شواهد ۲ بخشی از نتیجه گیری و نتیجه گیری همان توصیف وضع مطلوب است ؛ همان طور که شواهد ۱، دنباله ی بیان مساله یا توصیف وضع موجود بود؛ با این تفاوت که در شواهد ۲،

اطلاعاتي که داده مي شود ، يا به صورت اعداد و ارقام قابل اندازه گيري و قابل مقايسه است و يا به صورت اسناد،مدارك،شواهد عيني و ملموس و يا نقل قول هاي مستقيم مي باشد.

اهميت شواهد۲، در اطلاعاتي است که درخصوص وضعيت مطلوب ارائه مي دهد. هرچه اين اطلاعات ، دقيق تر و جزئي تر باشد، واقعيت ها را عيني تر و ملموس تر نشان خواهند داد.

گزارش شواهد۲ بهتر است به گونه اي تنظيم شود که اطلاعات آن، قابل تطبيق و قابل مقايسه با شواهد۱ باشد. به عبارت ديگر اطلاعاتي که در آن در شواهد۲ ارائه مي شود، بهتر است با اطلاعاتي که در شواهد۱ ارائه مي شود سنخيت داشته باشد. بعنوان مثال ، اگر در شواهد۱ ، نمرات درسي دانش آموزان يك کلاس در درس شيمي بصورت جدول يا نمودار نشان داده شده اند، در شواهد۲ نیز ، نمرات درسي آنها در همان درس و بصورت جدول يا نمودار نشان داده شوند تا مخاطب ، براحتي بتواند ، دو وضعيت موجود و مطلوب را با استفاده از اطلاعات شواهد۱ و ۲ مقايسه کند.

اگر مساله مربوط به عدم رغبت دانش آموزان به درس ادبيات فارسي است ، در شواهد۱، اعداد و ارقام ، يا نقل قولهايي در همين ارتباط بايد ارائه شود ، همانگونه که در شواهد۲ نیز همين طور است اگر پرسشنامه رغبت سنجي قبل از اجراي راه حل، براي سنجش رغبت دانش آموزان نسبت به درس نامبرده، براي جمع آوري اطلاعات به منظور شواهد۱ در کلاس اجرا شده است، همان پرسشنامه يا مشابه آن ، بايد براي سنجش رغبت دانش آموزان نسبت به درس نامبرده ، براي جمع آوري اطلاعات براي حل شواهد۲، در همان کلاس اجرا شود.

محققي براي مساله فوق ، ممکن است هم در نتيجه يك تست يا پرسشنامه رغبت سنج دانش آموزان نسبت به درس ادبيات فارسي و هم نمرات آنها و هم نمونه هايي از سخنان آنان که عيناً نقل شده است را در شواهد۱ آورده باشد. او براي شواهد۲ نیز لازم است تست يا پرسشنامه رغبت سنجي از وضع مطلوب و نمرات دانش آموزان را پس از اجراي راه حل و نمونه هايي از سخنان آنان را در خصوص علاقه و رغبت خود نسبت به اين درس ابراز داشته اند، عيناً نقل نمايد.

محققي براي شواهد^۱، از تست رغبت سنج استفاده کرده بود و بخشي از اظهار نظرهاي دانش آموزان را در بي رغبتي نسبت به درس مربوطه عیناً نقل نموده بود اما در شواهد^۲، تنها به نمرات درسي دانش آموزان اکتفا کرده و آنها را با نمرات قبل از اجراي راه حل مقايسه کرده بود. به ايشان گفته شد که شواهد شما ايجاد تغيير در پيشرفت تحصيلي دانش آموزان را نشان مي دهد نه افزايش رغبت آنان. اظهار داشت که افزايش نمره ، نشانگر افزايش رغبت هم هست . پاسخ داده شد که اولاً همیشه ايتور نيست، ثانياً بهتر است اعداد و ارقام مورد اشاره شما در شواهد^۲، قابل مقايسه با اعداد و ارقامی باشد که در شواهد^۱ آمده است. نمرات درس را با نمرات رغبت چگونه مي توان مقايسه کرد! ثالثاً اعداد و ارقام و هرگونه شواهدی که مستقیماً با مساله ارتباط داشته باشد ، برتر از مواردی است که با مساله ارتباط غير مستقيم دارد؛ اگر چه ابي موارد هم قابل قبول هستند اما ملازمت اطلاعات شواهد^۲ با ^۱ ضروري است.

در بخش توصيف وضع موجود ، نمونه هايي آورده شد تا چگونگي تهيه گزارش در اين خصوص ارائه شود، در اينجا براي همان موارد ، انتظاري را که از محقق مي روي يادآور مي شويم تا نسبت به شواهد^۲ با توصيف وضع مطلوب بيشتر روشن شود.

توضيح: محقق در ازاي هر وصفي که از وضع مطلوب در توصيف وضع موجود ارائه مي دهد، بايد شواهد مورد لزوم را در بخش شواهد^۲ بنويسد . بر همين مبنا، وصف هاي نتيجه گيري را در نمونه بالا اعلام کرده و نوع شواهدی را که براي هريك مورد انتظار است ذکر مي کنيم:

«دانش آموزان در نوشتن مطالب از نظر روحي و جسمي خسته مي شدند(وصف اول) و گاهي ابراز بي علاقه مي کردند.(وصف دوم)... برخي از دانش آموزان در نوشتن املاي درست کلمات و يا حتي نوشتن کلمات معمولي مشکل داشتند .»(وصف سوم و چهارم)

اما براي وصف اول ، محقق ، يا پرسشنامه اي را که ميزان خستگي روحي و جسمي دانش آموزان توسط آن ثابت مي شد ارائه مي داد و يا عين جملاتي را که از طرف دانش آموزان دال بر خستگي روحي و جسمي آنها بود ذکر کرد . اگر چه اين وصف را به دو وصف هم مي توان تبديل

کرد که یکی مربوط به خستگی روحی و دیگری جسمی است .

اما برای وصف دوم محقق می توانست از پرسشنامه ای برای مشخص کردن بی علاقه‌گی آنان نسبت به این درس طراحی و در بین دانش آموزان اجرا و نمرات آن را در قضاوت خود لحاظ نماید . اما برای وصف سوم ، باید تعداد غلطهای دانش آموزان را در هر املاء از کلمات مشکل ، در جدول یا نمودار تنظیم می کرد یا بصورت عدد و رقم ارائه می داد و میانگین نمرات دانش آموزان را در چنین کلماتی محاسبه می کرد و برای وصف چهارم هم همین کارها را در مورد کلمات معمولی انجام می داد .

مثالی از توصیف وضع موجود:

«این دانش آموزان در فراگیری اتحادهای جبری مشکل دارند(وصف اول). فرمولهای مربوط را حفظ نمی کردند.(وصف دوم) و درصورت حفظ کردن درک نمی کردند.(وصف سوم).»
انتظار می رود محقق با اعداد و ارقام ویژه ، مشکل دانش آموزان را در فراگیری اتحادها نشان می داد مثلاً پس از تدریس اتحاد اول، آماري از ۳۰ نفر دانش آموز می گرفت و نشان می داد که تنها ۵ نفر توانسته اند یاد بگیرند و تمرینات آنها را بررسی می کرد و اعلام می کرد که تنها ۳ نفر توانسته اند به سوالات این بخش پاسخ کامل بدهند. این آمارها می توانستند در نوبتهای مکرر گزارش شوند.

برای وصف دوم هم باید آماري از تعداد دانش آموزانی که فرمولها را حفظ نکرده اند ارائه می داد این آمار می توانست در نوبتهای مکرر گزارش شوند.

برای وصف دوم هم باید آماري از تعداد دانش آموزانی که فرمول ها را حفظ نکرده اند ارائه می داد. این آمار می توانست در نوبت های مکرر گزارش شود. برای وصف سوم هم همینطور ...

مثالی از شواهد۲:

مساله: «مشکل پرخاشگری یک دانش آموز» .

عنوان: «حل مشکل پرخاشگری یک دانش آموز(سوم راهنمایی)».

محقق پس از ۴ ماه کار با دانش آموز مورد آزمون، شواهد زیر را از او گزارش می کند. شواهدی که مشابه آنها را در شواهد ۱ هم گزارش کرده بود.

« ۱- تاخیر در مراسم صبحگاهی ۱ مورد

۲- دعوا در محوطه آموزشگاه -

۳- اخراج از کلاس ۱ مورد (در حالیکه کاملاً هم خودش مقصر نبود)

۴- فحاشی و رد و بدل کردن حرف های رکیک و زشت ۲ مورد

۵- غیبت غیر موجه ۱ مورد

البته موارد بالا مربوط به بهمن ماه می باشد که از دفتر ناظم آموزشگاه استخراج شده است.»
نکته : محقق لازم است بیشتر به مشاهدات خود تکیه کند ، ضمن اینکه می تواند به مشاهدات دیگران هم استناد کند. اما از آنجاکه این محقق مربی تربیتی است، نباید به گزارش ناظم مدرسه اکتفا می کرد مگر اینکه ناظم مدرسه، به عنوان همکار ایشان باشند و با هم این طرح را اجرا کنند. در این صورت هم از آنجاکه محقق یک مربی تربیتی است، مشاهداتش ، می توانست اعتبار بیشتری از مشاهدات ناظم داشته باشد.

ادامه : « ... بعد از امتحانات اسفندماه، کارنامه سیامک را گرفتم و نمرات درس او به شرح زیر بود:

ریاضی ۷ - علوم ۱۳ - دینی ۱۵ - قرآن ۱۴ - تاریخ ۱۶ - جغرافیا ۱۷ - زبان انگلیسی ۸ -
املاء انگلیسی ۷ - هنر ۲۰ - املاء فارسی ۱۵ - انشاء فارسی ۱۶ - حرفه و فن ۱۷ -
عربی ۱۴ - اجتماعی ۱۸ - ورزش ۲۰ - انضباط ۱۸ «

«... در نیمه دوم بهمن ماه ، یک گروه سنجی دیگر از کلاس بعمل آوردم و نیجه بدین صورت بود که سه نفر نوشته بودند که می خواهند با سیامک دوست شوند و کسی ننوشته بود که از او

متنفر است.

با نامادریش ارتباط برقرار کردیم و اخلاق و رفتار سیامک پرس و جو کردیم. اوبیان داشت:

- رفتارش خیلی بهتر شده و حالت تنفر به حالت معمولی و عادی تبدیل شده است.
  - در امور منزل بیشتر کمک می کند.
  - به بچه ها بیشتر رسیدگی می کنند و فرق چندانی بین بچه ها نمی گذارد.
  - به پدرش بیشتر احترام می گذارد و پدرش هم با او خیلی مهربان تر شده و رابطه ی آن دو تقریباً خوب است.
  - درگیری او با بچه های کوچک هم خیلی کم شده و در اوقات بیکاری بیشتر مشغول درس و مشق است.
- از سیامک هم در مورد نامادری اش سوال کردیم احساس رضایت نمود .
- از چند معلم به عنوان نمونه از وضعیت تحصیلی و اخلاقی او پرسیدم، که این جوابها را شنیدم؛
- دبیر علوم: نمی دانم چه شده سیامک متحول شده ، هم درسش خوب شده هم اخلاقش خیلی بهتر شده است.
  - دبیر ادبیات: من که در کلاس اصلاً چشم دیدن او را نداشتم، از بس که غیرقابل تحمل بود، الان احساس می کنم از او خوشم می آید . مطمئنم اتفاق خاصی صورت گرفته است.
  - دبیر ریاضی : با اینکه در درس ریاضی افتاد ، اما فکر می کنم هم در درس و هم اخلاقش بسیار امیدوار کننده شده و مطمئنم اگر این روند ادامه یابد ، حتماً در نوبت سوم قبول می شود.
  - دبیر عربی: درس و مخصوصاً اخلاقش بسیار بهتر شده .»
- سپس محقق، طی جدول های مقایسه ای ، رفتار ها و دروس قبل از اجرا و بعد از اجرای راه حل را گزارش کرده و درصد تغییر را محاسبه و اعلام نموده است .

در گزارش شواهد يك و دو ، هرچه اطلاعات و داده‌ها ، دقيق تر ، جزيي تر و همه جانبه تر باشد، مخاطب به واقعيت هاي اتفاق افتاده ، آگاه تر مي شود.

شواهد يك و دو ، گزارش اقدام پژوهي را تجربي تر نشان مي دهد و قضاوت در مورد كار انجام گرفته را آسان تر مي كند. اقدام پژوه مي تواند با تكيه به اين دو بخش و پردازش علمي تر آنها ، سند علمي خود را محكم تر و منطقي تر تنظيم كند. هر گزارش اقدام پژوهي ، يك سند علمي است.

پیشنهادهای و بخش پایانی

پیشنهادهای:

شواهد ۲، به منزله ي آخرین مرحله ي گزارش کاري است که توسط اقدام پژوه يا اقدام پژوهان انجام گرفته است و استفاده از اين کار علمي، براي علاقمندان ، تا همين مرحله نيز، ممکن و مقدور مي باشد . اما به دليل ارتباط نزديکي که اقدام پژوه ، با مساله خود داشته و لمس فرایند تغيير و انس به اجزاي کاري خود، براي ديگر علاقمندان به ايجاد تغيير مشابه، مي تواند پیشنهاد

ها و راه کارهای ارشادی خوبی داشته باشد. در واقع محقق

يك کار اقدام پژوهي ، در کار خود ، موفق، مجرب و متخصص محسوب مي شود و هر سخني از او در این زمینه، مي تواند سندي ارزشمند براي ديگران باشد.

اقدام پژوهي ، يك تحقيق کاربردي است، به همین دليل محقق اقدام پژوهي براي ديگران مي تواند راه کارهایی را توصیه کند که ناشي از زحمات موفقیت آميزي است که متحمل شده است.

پیشنهادهای، عبارتند از راه کارهایی که اقدام پژوهي، برای انجام کار مشابه توسط ديگران، به آنان توصیه می کند و یا رهنمودهایی که به مخاطبان خود سفارش می کند تا در بهبود وضع موجود کاری، اثرگذار باشد.پیشنهادهای باید در چارچوب کار انجام گرفته باشد و یا به گونه ای با آن ارتباط داشته باشد.

همکاری در بخش پیشنهادهاي يك طرح اقدام پژوهي که در آن، در رفع بي نظمي هاي يك کلاس کوشش کرده بود، پیشنهاد داده بود که «همکاران محترم سعي کنند انواع روش هاي تدریس را مطالعه کنند.» وقتی از وي پرسیده شد که روش هاي تدریس چه ربطی به بي نظمي هاي کلاس دارد، عنوان کرد که اگر در کلاس، روش تدریس مناسبی به کار گرفته شود، نه تنها از شلوغي ها و بي نظمي هاي کلاس کاسته مي شود، بلکه ممکن است به کلي بي نظمي و شلوغي کلاس از بین برود؛ چون بسیاری از روش هاي تدریس ، خود باعث بي نظمي و شلوغي کلاس مي شوند.

همکاری در بخش پیشنهادهاي کار اقدام پژوهي خود، که در آن به ابداع يك روش تدریس جديد در تفهیم مطالب خاصی از کتاب پرداخته بود، آورده بود که : «به همکاران محترم پیشنهاد مي کنم که کتابهاي زیر را مطالعه کنند...»

کتاب هایی که ایشان نام برده بود ، هیچ کدام به روش تدریس درس مربوط یا حتي روش تدریس مباحثي از آن درس هم مربوط نبود بلکه به خود درس مربوط بود. وقتی سوال شد که این پیشنهاد چه ارتباطی با تحقيق شما دارد، عنوان کرد که تنها يك پیشنهاد است. پاسخ داده شد

که پیشنهاد حتماً باید پیرامون همان کار علمی باشد که انجام داده اید.

بخش پایانی:

بدیهی است که بخش پایانی گزارش نهایی اقدام پژوهی، اعلام منابع و مآخذی است که محقق از آنها، در تنظیم و تدوین و انجام کار علمی خود استفاده کرده است. اگرچه يك معلم به دليل روحیه پویا و علمی که دارد همیشه باید در حال مطالعه و بهره گیری از منابع مختلف علمی باشد، اما منابعی که او در انجام اقدام پژوهی، هدایت و راهنمایی کرده اند، یا به نحوی از آنها استفاده کرده است، باید در پایان گزارش نهایی ذکر شود.

در تحقیقات دانشگاهی، در بخش پیشینه و ادبیات تحقیق، محقق بیشترین استفاده را از منابع و مآخذ به عمل آورده و فهرست طولانی از آنها را ثبت می کند، ضمن اینکه در همه بخش های کار علمی خود ممکن است از منابع و مآخذ مختلف استفاده کند، اما در اقدام پژوهی، محقق بیشترین استفاده را از منابع و مآخذ، در بخش مقدمه (توضیح کلی در مورد مساله) و جمع آوری اطلاعات (برای ارائه راه حل) بعمل می آورد. ضمن اینکه در همه ی بخش ها و مراحل نیز ممکن است از آنها استفاده و فهرست آنها را تنظیم نماید.

در بخش پیوست ها، مواردی از مدارک و اسناد و شواهد که در بخشهای میانی گزارش، زائد به نظر می رسد و یا در آنها به عنوان نمونه آورده شده، ضمیمه می شود.

بحثی پیرامون عنوان «اقدام پژوهی»:

«اقدام پژوهی» عنوانی است معادل اصطلاح Action Research که ترجمه آن، «عمل پژوهش» یا «پژوهش در عمل» می باشد.

Action در زبان انگلیسی به معنای کار، عمل، اقدام، تاثیر، جنگ (اقامه) دعوا آمده است و

Research به معني تحقيق و پژوهش مي باشد اما هريك از الفاظ «كار، عمل، اقدام، تاثير، جنگ، و اقامه دعوا» در فارسي در موقعيت هاي خاصي به كار مي روند و همه ي آنها دقيقاً هم معني نيستند. به عنوان مثال در جمله اي كه مي نويسيم در حال كار كردن هستم، نمي توانيم «اقدام» را جايگزين کرده و بگويم «اقدام كردن هستم» و يا «عمل» را جايگزين کرده و بگويم «در حال عمل كردن» هستم.

به نظر نگارنده، از بين كلمات فوق، اصطلاح «اقدام پژوهي» معنای مناسب تر و ساده تري دارد. حتي مي توان گفت كه اين معنا، از اصطلاح انگليسي Action Research هم تا حدي رساتر است. به اين دليل كه كلمه Action به معنای صرف عمل يا كار است و جهتي را نشان نمي دهد.

اما كار «اقدام پژوهي» يا Action Research عملي است رو به جلو (پيشرفت) يا رو به بالا. (كمال) در معنای مختلف اقدام آمده است:

- اقدام به يك كار، يعني با جرات به كاري دست زدن.
- اقدام به يك عمل، يعني دست به كار شدن.
- اقدام از يك نفر، يعني پيشي گرفتن از يك نفر.
- اقدام يعني دليري، تهور، دل به دريا زدن.
- اقدام در اصل يعني دست به كار شدن در جهت پيشي گرفتن به اين جهت كه ريشه آن «ق، د، م» است و قدم به معنای پا است كه جهت پيش روي به كار مي روي. قَدَم يا قَدَم يعني سابقه داشتن در كار.

قُدَم يعني شجاع همچنين قدم به معنای شجاع به كار مي رود. صاحب قدم يعني شجاع. قُدَمَت يعني جرأت. واژه تقدم يعني پيشي گرفتن و مقدم يعني پيشي گرفته و قدمت يعني پيشينه هم از همين ريشه اند.

با دقت در ريشه و خود كلمه «اقدام» به نظر مي رسد كه اين كلمه علاوه بر در برداشتن معني

عمل و کار و فعالیت که معادل Action می باشد، جهت کار و فعالیت و عمل را نیز که باید رو به جلو باشد. نشان می دهد . و از ویژگیهای مهم اقدام پژوهی، ایجاد تغییر در جهت بهبودی یعنی حرکت به جلو و به سوی رشد و کمال است. به علاوه جرأت و جسارت هم در معانی این ریشه نهفته است و این ویژگی هم اساساً در اقدام پژوهی باید باشد.